24 НОЯ 1992

Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

Газетамиз 1991 йил 1 январдан чиқа бошлади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг газетаси

18 ноябрь, чоршанба № 225 (476). 1992 йил

Сотувда эркин нархда.

Тожикистонда тинчлик ўрнатиш—Республика Олий Кенгаши сессияси кун тартибидаги бош масала

Хўжанд, 17 ноябрь. Ўзбекистон Миллий Ахборот агентлигининг махсус мухбири Л. Левин хабар қилади:

Тожикистоннинг Ленинобод вилояти маркази Хўжандда кечқурун қош қорайгач, шаҳар яқинидаги Саидхўжа Ўринхўжаев номидаги жамоа хўжалигининг маданият саройида шу мустақил Республика Олий Кенгашининг ўн олтинчи сессияси очиқ деб эълон қилинди.

...Журналистик фаолиятимда кўп воқеаларни — Брежнев ва Горбачев ташрифларини, СССР Халқ ноиблари анжуманларини, подшоҳлар ва шахзодалар ташрифини ёритганман. Лекин ҳеч қачон Хўжанддагидек қаттиқ назоратга дуч келмаган эдим.

«Халқ ноиблари, Тожикистон халқи сизларни ақл-заковат билан иш тутишга даъват этади», шиори маданият саройини безаб турибди. (Бу шиор ҳушёр тортиб, ўйлашга мажбур қилади). Сарой эшигига юз метрча қолгунига қадар бизни олти марта тўхтатишди. Автоматлар ўқталиб қаттиқ текширишди. «Сумкани кўрсатинг! Чўнтакларни ағдаринг! Ҳужжатларни кўрсатинг!» — офицерларнинг ана шундай лўнда буйруқлари эшитилиб турарди.

Тожикистондаги урушни фақат битта конституциявий идора — Олий Кенгаш сессияси тўхтатишга қодир эканлиги оммавий ахборот воситаларида хабар қилинган эди. Сессия қарор қабул қилиши учун камида 154 депутат иштирок этиши керак, шунча депутат тўпланмаслиги мумкин, деб асосли равишда хавфсирашлар ҳам бўлди. Лекин Хўжандга ундан ҳам кўпроқ халқ ноиби — рўйхатдаги 230 кишидан 197 нафари келди. Улар Тоғли Бадахшон ва Душанбедан, Қўрғонтепа ва Кўлобдан келишган... энди улар ўз ватанлари тақдирини ҳал этишлари лозим!

...Сессия соат 16 дан 30 минут ошганда бошланди. Бунгача Тожикистоннинг ҳамма минтақаларидан халқ ноиблари кирган муроса комиссияси мажлис ўтказди. Тожикистон Олий Кенгаши раёсатидаги ходимлар томонидан тузилган кун тартиби ҳам кулгили, ҳам ачинарли бўлиб чиқди. Ўнта масала қўйилган! Асосий масала — «ижтимоий сиёсий вазиятни барқарорлаштириш тўғрисида»ги масала кун тартибининг энг охирида турибди. Сессияни Тожикистон Республикаси Президенти вазифасини бажарувчи А. Искандаров очди. Олдиндан шуни айтиб қўяй, халқ ноиблари сессия кун тартибини кечгача тасдиқлай олмадилар. Улар иш тартиби хусусидаги баҳслар билан банд бўлиб қолишди. Баҳслар шу даражага бориб етдики, мажлисга раислик қилувчи (А. Искандаров) фикрига ва халқ ноибларининг тутган йўлига Тожикистон Республика прокурори вазифасини бажарувчи баҳо берсин, деган гаплар эшитилди.

...Шунга қарамай сессия бошланди, сира иккиланмай уни тарихий сессия деб аташ мумкин. Шу ўринда яқинда юз берган воқеаларни айтмаслик мумкин эмас. Маълумки, бир неча ой муқаддам Ўрта Осиё республикалари, Қозоғистон ва Эрон раҳбарлари Ашгабадда тўпландилар. Айни ўша пайтда, Тожикистонда фуқаролар уруши олови аланга олмай турибоқ Эрон Президенти Али Акбар Ҳошимий Рафсанжоний Ислом Каримовнинг қатъий илтимосига биноан телефон орқали Тожикистоннинг ўша вақтдаги Президенти Раҳмон Набиевга мурожаат қилган эди. Суҳбат жуда қисқа бўлди: Республикага ташқаридан аралашувсиз ёрдам бериш зарур! Мустақил давлатларнинг раҳбарлари, бу давлатларнинг халқлари шундай ёрдам беришга тайёрдирлар. Вақтни бой бермаслик керак, дейилди.

Афсуски Р. Набиев ўшанда ёрдамдан воз кечди, аҳволни барқарорлаштириш учун икки кун муҳлат керак, деди. Бироқ вазифани ҳал қила олмади...

4 ноябрь куни И. Каримов, Н. Назарбоев, А. Акаев, А. Козирев ва А. Искандаров шошилинч тарзда Олмаотага тўпланишди. Ўшанда 20 ноябрга қадар Тожикистонда Республика Олий Кенгашининг сессиясини ўтказиш, у ерга одамийлик ёрдамини тақсимлаш ва вужудга келган аҳволни жойларни ўзида ўрганиш учун қўшни давлатлар президентларининг вакилларини юбориш тўғрисида биргаликда қарор қабул қилинди. Бу қонли тугунни бир-бирларига қарши курашаётган томонлар иштирокидаги миллий тотувлик ҳукуматигина ечиб ҳал қилиши мумкин.

Шундай қилишга муваффақ бўлинди. Президентлар шахсий вакилларининг иши, уларнинг жанг қилаётган барча минтақаларда халқ билан учрашувлари уларга: Тожикистондаги фуқаролар уруши бир неча гуруҳларнинг сиёсий нафсонияти якунидир. Бу урушга миллатлараро нифоқ нуқтаи назаридан қарамаслик керак(!) деган якдил хулосага келиш имкониятини берди.

Ҳақиқатан ҳам ҳозир қўшни республикадаги хунрезлик ривожланган шимол билан қашшоқлашган жануб ўртасидаги қарама-қаршилик натижасида келиб чиққан деган фикрлар айтилмоқда. Ҳақиқатан ҳам шундайми? Бу жўн савол эмас. Ходимлари юқори малакали бўлган, қудратли саноат ва қишлоқ хўжалик корхоналари ишлаб турган Ленинобод вилояти иқтисодиётда ҳамиша пешқадамлик қилган бўлса, тоғли районлар қудратли электростанциялар, энергетика билан боғлиқ тармоқлар қурилиши ҳисобига ривожланиб келди. Шундай бўлиши табиийдир. Бироқ таассуфки, сўнгги вақтда иқтисодий ҳисоблар, мантиқ четга суриб қўйилди. Президентларнинг, Бош вазирларнинг, Олий Кенгаш раисларининг, вазирларнинг қайси ҳудуддан чиққанлиги биринчи ўринга қўйилди...

Шу ўринда яна бир муҳим масалани четлаб ўтиш мумкин эмас: республика Олий Кенгашининг ўн олтинчи сессияси нима учун Ленинобод вилоятида, шаҳар четида ўтмоқда?

Ҳа, булар соф сиёсий, соф ижтимоий жиҳатлардир! Вилоятда вазият барқарор, ҳамма корхоналар ишлаб турибди, одамлар турмуши издан чиқмаган. Икки марта Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Ўринхўжаев номидаги маданият саройи тўғрисида гапирганда эса миллион аҳолиси бўлган шаҳар ҳам шундай ҳашаматли бинони орзу қилса арзийди. Бундан ташқари хавфсизлик ташкилотлари учун бу ерда халқ ноиблари анжуманини ўтказишга меъёрий шароит яратиш анча осонроқ.

...Бугун ҳам сессия баҳслар билан бошланди. Баҳсларнинг бўлмаслиги мумкин эмас. Ҳар бир халқ ноибининг ўз ватанида юз бераётган воқеалар хусусида ўз фикри бор. Мустақил давлатлар тинчлиги ва келажаги масалалари бир зумда ҳал қилинмайди. Мен шу Маданият саройида Тожикистоннинг ҳамма минтақаларидан келган халқ ноиблари билан кўп суҳбатлашдим. Аксарият халқ ноибларининг фикри бир хил: Тожикистонни тинчлик, фақат тинчлик қутқариб қолади.

Ҳозирча эса Тожикистон Республикаси Олий Кенгашининг сессияси ўз ишини давом эттирмоқда.

Деҳқончиликда меҳнатни уюштириш ва рағбатлантиришнинг янги усули — оилавий пудрат яхши самара бермоқда. Бухоро вилояти Шофиркон районидаги «Шофиркон» жамоа хўжалиги деҳқонларининг тажрибаси бунга ёрқин далил. Сайфулло Абдиев эрта баҳорда 0,25 гектар майдонга карам экканди. Парвариш оби-тобида ўтказилганлиги туфайли 5,5 тонна ҳосил йиғиштириб олинди. Кейин ўша ерга сабзи уруғи сепди. Бу такрорий экиндан ҳам мўл ҳосил етиширилди. Эл дастурхонига камида 8 тонна сабзи тортиқ қилинади.

СУРАТДА: илғор сабзавоткор Сайфулло Абдиев.

К. КАРИМОВ олган сурат.

ЛАТВИЯЛИК ЎЗБЕКЛАР АЛОҚА ЎРНАТИШМОҚДА

Латвиядаги ўзбеклар маданият жамиятининг раҳбари, мазкур Болтиқбўйи Республикаси Олий Кенгаши ҳузуридаги Маслаҳат Кенгашида шу жамият номидан вакил бўлиб қатнашаётган Б. М. Синдоров яқинда Республикамизга келди.

ЎЗА мухбири жамиятнинг мақсадлари ва вазифалари, вужудга келган муаммоларни ҳал этиш, тарихий Ватан билан сифат жиҳатидан янги алоқаларни йўлга қўйиш тўғрисида Баҳриддин Синдоров билан суҳбатлашди.

— Жамиятимиз ўтган йилнинг 30 июнь куни Ригада расмий равишда рўйхатга олинди, — дейди у. — Жамиятнинг асосий мақсадлари ҳозир вужудга келган муаммоларни ҳал этишда ўзбек оилаларига маънавий ва моддий ёрдам беришдан, уларни ижтимоий жиҳатдан ҳимоялаш ва албатта, республикадаги латишлар ва бошқа халқлар билан дўстлик муносабатларини давом эттиришдан иборат. Тарихий Ватанимиз — мустақил Ўзбекистон билан иқтисодий, илмий, маданий алоқаларни йўлга қўйишга муҳим аҳамият бераяпмиз. Тошкентга ташрифимдан мақсад ҳам шу.

— Баҳриддин Михлиевич, ҳозир Латвияда қанча ўзбек бор, улар қандай қилиб латвияга бориб қолишган, ҳозир уларнинг аҳволи қандай?

— Жамиятимиз вазифалари орасида Латвияда яшаётган ўзбек оилаларни ҳисобга олиш ҳам бор. Ҳозир мингдан ортиқ оилалар бизга маълум. Мен оила тўғрисида гапиряпман, чунки кўпгина ватандошларимиз бошқа миллат қизларига уйланишган.

Халқимиз намояндалари турли йўллар билан бу ерга келиб қолишган. Уларнинг орасида йўлланма билан бу ерга келган мутахассислар, ҳарбий хизматдан сўнг шу ерда оила қурган собиқ жангчилар бор. Болтиқбўйига ўқишга келиб, шу ерда қолиб кетганлар ҳам бор. Тақдир тақозосини олдиндан билиш қийин.

Иттифоқ мавжудлигида Латвиядаги ўзбеклар, бинобарин, бошқа миллат вакиллари хусусида алоҳида муаммолар йўқ эди. Бундай муаммолар кейинроқ, давлат тили ва фуқаролик тўғрисидаги қонунлар қабул қилингандан кейин пайдо бўлди. Равшанки, биз мустақил давлатлар ўз қонунларини қабул қилганлиги қонуний эканлигига шубҳа билдирмаймиз. Гап шу қонунлар ўзбеклар учун, шунингдек, Латвия ҳудудида яшаётган руслар, украинлар, беларуслар ҳамда бошқа халқларнинг вакиллари учун келтириб чиқарган ҳаётий қийинчиликлар тўғрисида бормоқда. Шуни айтиш керакки, давлат тили тўғрисидаги қонунлар собиқ Иттифоқнинг бошқа республикаларида ҳам қабул қилинган. Лекин МДҲ мамлакатларида рус тили миллатлараро алоқа воситаси сифатида сақланиб қоляпти. Шу сабабли рус тилини яхши биладиган ватандошларимиз Беларусда, Украинада, айниқса, Россияда бемалол яшашаяпти. Латвия ва бошқа Болтиқбўйи давлатларида аҳвол бироз бошқачароқ.

Фуқаролик тўғрисидаги қонун қийинчиликларни келтириб чиқарди. Маълумки, бу қонунга биноан кўпгина латишлар ҳам шу республиканинг фуқароси бўла олмадилар. Бунга иқтисодий қийинчиликлар қўшилиб, (Латвияда саноат ишлаб чиқариши даражаси пасайиб кетмоқда) ишсизлик муаммосини келтириб чиқармоқда. Ишсизлик эса биринчи навбатда давлат тилини билмаганларга зарба беради.

Шундай шароитда жамиятимиз одамларга маданий ва маънавий ёрдам беришга, уларни ҳаётий қийинчиликлар оқибатида ўйланмай иш қилишдан тийиб туришга ҳаракат қилмоқда. Биз ўзимиз яшаётган давлатнинг қонунларига қатъий риоя этиш тарафдоримиз.

— Жамиятингиз қийин аҳволга тушиб қолган кишиларга қандай ёрдам бериши мумкин, бу ишда Ўзбекистон қандай мадад бериши мумкин?

— Ҳозир биз фойданинг бир қисмини моддий ёрдам кўрсатишга, юртдошларимизнинг ўз тарихий ватанларига келиб кетишларини ташкил этишга сарфлаш мақсадида тижорат тузилмаларини барпо этяпмиз. Чунки ҳозирги шароитда билет қимматлиги сабабли ҳамма ҳам она юртига ташриф буюра олмайди.

Жамиятимиз Ўзбекистон фирмалари билан қўшма корхоналар барпо этишга умид қилмоқда. Шуни таъкидлайманки, гап қандайдир ҳайрия ёрдами ҳақида эмас, балки ўзаро манфаатли режалар ҳақида боряпти. Латвияга қайтиб борганимдан сўнг Ўзбекистоннинг улкан иқтисодий имкониятлари тўғрисида сўзлаб бераман. Маҳаллий ишбилармонларни ҳамкорлик истиқболларига қизиқтиришга ҳаракат қиламан.

Латвиядаги ўзбеклар жамияти дунёда халқ дипломатияси деб юритилаётган фаолият билан шуғулланиш ниятидадир. Биз икки мустақил мамлакат ўртасида давлат даражасида ўзаро манфаатли ҳамкорликни йўлга қўйишга, бу мамлакатлар ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорликни ривожлантириш учун кўмаклашишга ҳаракат қиляпмиз, бундан кейин ҳам ҳаракат қилаверамиз.

Ҳозирги сафарим чоғида Ўзбекистон Президенти девонида, Республика Олий Кенгашида, Ўзбекистон маданий-маърифий алоқалар уюшмасида, Самарқанд вилоятининг ҳокимиятида одамлар билан самимий суҳбатлашдим, бу суҳбатлар жуда фойдали бўлди, ҳамма жойда фикримни қўллаб-қувватлашди.

Латвия билан Ўзбекистон ўртасида доимий ишлаб турадиган маданий алоқани йўлга қўйиш муҳим аҳамиятга эга. Бизга адабиёт, ўзбек тилидаги фильмлар билан ёрдам беришни ваъда қилишди, бунинг учун самимий миннатодрчилик билдирамиз.

— Ўзбекистонда ҳозир ўзининг жиддий муаммолари кўплигини тушунаман, — деди пировардида Б. М. Синдоров. — Лекин шу қийин пайтда халқимиз бизга ёрдам қўлини чўзишига ишонаман.

В. ПРУГЕР,
ЎзА мухбири.

КЕЛАЖАКНИНГ ТАШВИШИ

ПРЕЗИДЕНТИМИЗ Ислом Каримовнинг «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» рисоласини мустақил давлатимизнинг яқин келажакка мўлжаллаган дастури деб баҳоласак, муболаға бўлмайди.

Мен Ислом Каримов китобини қайта-қайта ўқиб шунга амин бўлдимки, Президентимиз жонажон Ўзбекистон келажаги учун чин юракдан қайғурмоқда. Китоб билан яқиндан танишган киши мустақиллик таянчлари нималарда эканлигини англаб етади.

Бизда ҳозир ўтмишни қоралаш шу қадар авж олиб кетганки, ҳатто улар мукофотлар олишмоқда. Ўтган ишга саловат. Энди бугун, эртамиз ҳақида ўйлайлик. Мен Ислом аканинг китобидан айни шу ҳақиқатни топгандай бўлдим.

Нажмиддин ШАМСИЕВ,
Навоий вилояти хўжалик ҳисобидаги автостанция бошлиғи.

УЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ САЙЛОВИНИ УТҚАЗУВЧИ МАРКАЗИЙ САЙЛОВ КОМИССИЯСИДА

444-Чекшўра округ комиссиясининг округдаги бир қанча меҳнат жамоаларининг таклифлари ва бошқа материаллар асосида И. Турсуновни Ўзбекистон Республикаси Халқ депутатлигидан чақириб олиш бўйича ўтказилган овоз бериш натижалари тўғрисидаги мажлис баёнини қараб чиқиб, марказий сайлов комиссияси шуни қайд этадики, халқ депутатлигидан чақириб олишга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш билан боғлиқ тадбирлар қонун талабларига мувофиқ ҳолда амалга оширилган.

Халқ депутатини чақириб олиш юзасидан овоз беришда сайловчилар умумий сонининг 97,8 фоизи қатнашди, овоз беришда қатнашган сайловчиларнинг 95,3 фоизи депутатликдан чақириб олишни ёқлаб овоз берган. Марказий сайлов комиссияси овоз бериш натижаларини қайд этди.

Овоз бериш якунларига мувофиқ ва «Ўзбекистон Республикаси Халқ депутатини чақириб олиш тартиби тўғрисида»ги қонунининг 9-моддасига асосан 444-Чекшўра сайлов округидан сайланган Ўзбекистон Республикаси Халқ депутати И. Турсуновнинг ваколати 1992 йил 17 ноябрдан эътиборан муддатидан илгари тўхтатилган деб ҳисобланади.

КИМГА ТЎЙ, КИМГА АЗА

ЁКИ РУБЛЬ ВАСВАСАСИ ВА УНИНГ ОҚИБАТЛАРИ ХУСУСИДА МУЛОҲАЗАЛАР

Ўзбекистоннинг ҳам ўз миллий пули чиқармиш, шу гап ростми? — деб сўраб қолди яқинда бир тижоратчи танишим.

— Ҳа, шунақа гап бор...

— Унда бизнинг ишимиз ўлибди. Тамом!

— Нега? — ажабланиб сўрадим мен.

— Ахир унда биз молни кимга сотамиз? Харидорларимизнинг 99 фоизи ўзга жумҳуриятликлар. Улар гуруҳ-гуруҳ бўлиб келиб, товар олиб кетмоқдалар. Ҳамма жойда умумий рубль муомалада эканлиги учун ҳам шундай бўлмоқда. Агар ўз пулимиз чиқса, билмадим, бу пулни улар қаердан топишади...

— Олиб келган молларини сотиб, ўрнига ўрин деганларидек, керагини харид қилиб кетаверадилар-да!

— Унақасини мен ҳозиргача учратмадим. Улар қуруқ пул билан келиб, мол харид қиладилар. Худо кўрсатмасин, ўз пулимиз чиқса, барча улгуржию қўли очиқ харидорларимиздан айрилиб қолиб, биз, сотувчилар бекорчиликдан кун бўйи пашша қўриб ўтиришимиз аниқ...

— Илоҳим, айтганингиз келсин, оғзингизга ҳолва! Бизнинг юртимизда ҳам дўконлар илгаригидек молга тўлсин. Харидорлар молни эмас, сотувчилар харидорни талашишсин!

Тижоратчи танишим «келиб-келиб дардимни сенга айтдимми» дегандек, худди ҳозироқ савдоси ўлади-гану бунга мен сабабчи бўладигандек, бир ўқрайди-да нариги томонга кетди. Мен эса дўконлар товарлар билан лиқ тўла-ю хоҳлаган нарсангни танлаб сотиб оладиган замонни кўз олдимга келтириб, бошқа томонга жўнаб қолдим.

Шу воқеа сабаб бўлди-ю, аҳволни фикрим элагидан ўтказа бошладим. Кузатганларимдан маълум бўлдики, чиндан ҳам тижорат дўконларининггина эмас, давлат дўконларининг ҳам асосий харидори ўзга республикалардан келганлар экан. Тушуниб турибман. «Улар купонни қаердан топишади?» деб сўрамоқчисиз. Бунинг сира қийинчилиги йўқ. Меҳмонлар вокзалга ё тайёрагоҳга тушишлари биланоқ купонфурушлар уларнинг йўлларига купондан «пояндоз» солиб, чойчақа ишлайдилар. Бордию бу ердан олган купонлари етмай қолса, у ёғи ҳам ортиқча сарсонгарчиликка сабаб бўлмайди. Харидорлар бозорларнинг, хоҳлаган дўконларнинг эшиклари олдидан яна истаганча сотиб олавeрадилар. Нархи ҳам сувтекин! Бордйўғи сўмига 3-5 тийин! Дарвоқе, шу арзимас «купон пули»ни товар сотувчиларнинг ўзларига қолдираверсалар ҳам бўлаверади...

Беихтиёр ўйлаб қоламан. Жумҳуриятимиз аҳли ҳозир ҳам илгаригидек, ҳатто ундан ҳам дурустроқ ишлаяпти. Далаларда ҳам ҳосил бинойидек, Унда нега бу қадар йўқчиллигу қимматчилик? Биринчи сабаб ССР Иттифоқининг собиққа айланиши муносабати билан унинг таркибига кирган айрим жумҳуриятдаги нотинчликлар, иш ташлашу митингбозликлар, иқтисодий алоқаларнинг издан чиқиши бўлса, иккинчиси, умри тугаган рублнинг ҳамон муомаладалигию унинг васвасасидир. Бас, мавзумиз ана шу «иккинчи»си ҳақида экан, табиийки, мулоҳазаларимиз ҳам шу ҳақда бўлади.

Рубль васвасасининг бошланганига аслида анча бўлди. Ўша марказнинг тағи энди қимирлаб қолган пайтлардаёқ узоқни кўра биладиган айрим учарлар ўз ғамларини еб, келажакда эгасиз қолиб хазонга айланадиган рубларини товарга айлантириб олдилар. Ва бугунга келиб уларнинг аксарияти ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ миллионерларга айландилар. Айтайлик, ўша пайтда биров юз минг рублга тилла тақинчоқлар олиб қўйган бўлса унинг нархи ҳозир 50-60 баробарга ошди. Демак, энди ўша юз минг сўм 5-6 миллион сўмга айланди-қолди!

Аҳволнинг худди шунақа бўлишини олдиндан билган устамонлар нафақат қўлларидаги, балки омонат жамғармаларидаги пулларига, ҳатто уч фоизли тилла (тилла бўлмай ўлсин, энди пўчоққа айланди) заёмларига ҳам товар сотиб олдилар. Бу нарса асосан чет жумҳуриятларда авж олди. Дўконларда мол қолмагач, фуқаролари ҳали «карахт» Ўзбекистондаги товарларга «ҳужум» бошлашди. Уларни кўриб, ўзимиздаги баъзи пулдорлар ҳам қимирлаб қолишди. Оқибатда тез кунда дўконлар шип-шийдам бўлди-қолди.

Бозор тўлмаса, нарх-наво осмондан тушмайди. Шундай пайтда борга-ку яхши, бир кунини кўради. Аммо йўққа қийин. Товар арзон пайтида «ўлимга маҳкум» рублларини товарга алмаштириб олган бойваччаларга жин ҳам урмаяпти. Ҳаливери урмайди ҳам. Яқинда ёшликдан бирга ўсган эски танишимни учратиб қолдим. Бозорда болтаю гугурт сотиб ўтирибди. Секин бориб қулоғига:

— Янги касб муборак,— деб ҳазиллашдим.

— Раҳмат,— деди у. — Биласанми, ўша пайтда дуч келган нарсани сотиб олавердим. Қўлимга шу болтадан мингтаси ва 50 минг дона гугурт тушиб қолганди. Болтани бир сўму 30 тийиндан, гугуртни бир тийиндан олувдим. Ҳозир давлат дўконида шу болта 113 сўм 50 тийин, гугурт эса 1 сўм 20 тийин. Кўриб турибсанки, ошиғим олчи. У ёғини ўзинг ҳисоб-китоб қилиб кўравер!

Ёқамни ушлаб, ҳайрон қоламан. Оддий болтаю гугурт олиб қўйган одамнинг оғзи шу қадар қулоғида бўлса, тўп-тўп газмоллару юзлаб телевизор, дазмол, тилла тақинчоқлару марваридлар сақлаганларнинг боши осмоннинг нечанчи қаватида экан?

Ҳа, бу алғов-далғовли кунлар кимларгадир тўй, кимларгадир аза бўлди. Буни аниқроқ қилиб ифодалаш учун пластинканинг иккинчи томонини ағдарамиз. Шунда рублларини товарга алмаштириб олганларга тўй, «пул бўлса чангалда шўрва» қабилида жамғармасини омонат кассаларига қўйганларга эса аза бўлганлиги ойдинлашади. Негаки, улар ҳам ўша пайтда омонатга қўйган пулларининг бир тийинига битта гугурт, 1 сўму 30 тийинига битта болта, ўн минг сўмига 09 маркали «Жигули» автомашинаси (шундан «ювиш»га ҳам қоларди) сотиб олишлари мумкин эди. Ҳозир эса...

Аслини олганда омонатчилар ҳам анойи эмас. Улар ҳам аҳволни кўриб-билиб турибдилар. Лекин давлат кишилари, банк муассасалари масъул ходимларининг «Жамғармангизни омонат кассаларида сақланг», «12 фоизли Ўзбекистон ички заёмларини сотиб олинг, бу пулингизни қадрсизланишидан сақлайди» деган гапларига ишониб, унинг натижасини кутиб турибдилар.

Бироқ рублнинг бутунлай ўлиши, унинг муомаладан чиқиб кетиши тобора аниқ бўлиб бормоқда. Айниқса, рубль минтақасидаги мустақил давлатларнинг ўз миллий пулларини муомалага кирита бошлаганликлари буни янада ойдинлаштирмоқда. Аҳвол шу даражага бориб етмоқдаки, рублга заррача бўлсада ишонч қолмаяпти. Натижада уни, керак-нокераклигидан қатъий назар, товарга алмаштириш кучаймоқда. Дўконлар эса бўшаб бормоқда. Бировга у ёки бу товар ғоят зарур, лекин уни тополмайди. Бошқа бировга эса ҳозирча асло даркор эмас, лекин у ҳар эҳтимолга қарши сотиб олиб, босиб қўйибди. Тўғри, баъзан дўконлар маълум даражада тўлиб ҳам қолади. Лекин кутилмаганда «нарх-наво яна ошармиш» деган миш-миш тарқалади-ю, ҳамма ўзини дўконга уради. Пештахталар бўшаб бўлгач, чиндан ҳам нарх-наво ошади. Орадан кўп ўтмай бу ҳол тағин такрорланади. Нарх ошиши ҳақидаги миш-миш, пештахталарнинг бўшаши ва миш-мишнинг ҳақиқатга айланиши...

Билмадим, бунақа кўз кўриб, қулоқ эшитмаган ҳангомалар қачонгача давом этади-ю, рубль васвасаси қачон тугайди?! Аслини олганда, биз, ўзбекларга ҳам ўз миллий пулимизни муомалага киритиш учун фурсат аллақачон етган. Лекин турли сабабларга кўра кечиктирилмоқда. Бизнингча, бу

(Давоми 2-бетда).

Конституция лойиҳаси·
УМУМХАЛҚ МУҲОКАМАСИДА

ФУҚАРОМИ, ОДАММИ?

Ўзбек атамашунослиги қафасдан анча ўзини олдириб чиқди. Қайта тетик бўлгунча, тўлишгунча анча-мунча вақт керак. Бу пайтда юзлаб ўзга атамалар ўрнига ўз атамаларимизни қўйишимиз (албатта, мос муқобили борларини), халқ билан баҳамжиҳат иш юритишимиз зарурийтдир.

Ана шундай муаммолардан бўртиб турганн — бу ФУҚАРО атамасидир. Хўш, фуқаро деганда биз кимни тушунамиз? Гапнинг дангалини қўйганда, қора косаси оқармайдиган йўқсил бечора халқни. Баъзи мамлакатларда ҳақиқатан ҳам, фуқаро — одам ўрнида ишлатилар. Аммо, бизда «одам» турганда, «фуқаро»га бизнингча, катта кўча...

Айтишингиз мумкин, ОДАМ сўзи ҳам асли арабча бўлса керак деб. Халқимиз дейди: «От кимники — минганники!». Одам сўзи ҳам бизнинг қонунқоидамизни қабул этган. Демак, бизга уйғунлашган. Энг муҳими, Одам деганда биз — фикрлаш, сўзлаш ва меҳнат қилиш қобилиятига эга бўлган, шу туфайли ўзлигига эга, ҳақини-ю ҳақлигини ажрата оладиган инсонни тасаввур этамиз. (Одам сўзининг этимологияси — келиб чиқиши эса, алоҳида бахс талаб мавзудир).

Ахир, истиқлолли давлатимизнинг нуфузли қисмида **қишлоқларда** ўтроқ яшаши кундай равшан-ку! Уларнинг 99 фоизи фуқаро атамаси ўрнига «ОДАМ» сўзини шу маънода қўллаб келадилар, дилдан ишлатадилар. Бошқача бўлишини тасаввурига ҳам сиғдира олишлари мураккабдир. Келинг, ёшлигимиздан қулоғимизда қолган гапларни эслайлик: «Фалончи қаерлик? У-ми, фалон қишлоқ одами! (фуқароси эмас!), Одаммисан? Одамлар келаяпти, йўлдан чиқ (фуқаролар эмас!)! Майли, болам, олим бўлмасанг ҳам, ОДАМ бўл. Кўрганлар ОДАМ десин. Фалончининг боласи элига дастёр ОДАМ бўпти, десин. Ҳукуматга ОДАМ керак (фуқаро эмас!).

Халқимизнинг узоқ тарихи, сабоқли маданияти, нафис урф-одати, ўзлик руҳияти ОДАМ сўзига ҳам сингган. Қаранг, бу сўз қўшилган қанча мақоллар бор.

Тоғда бодом бор,
Элда ОДАМ бор.
Одам бўлсанг ғам ема,
Ҳақдин ўзгани дема.
Одамнинг одами бор,
Эл суяди.
Одамнинг Одами бор,
Эл куяди.

Ўзбек халқ мақолларидан фуқаро сўзи қўшилган мақол топинг-чи? Ҳим, топдик: Фуқаронинг ҳолига вой! Қаранг, қандай совуқ. Бегона барибир бегона-да, агар эл қўлламаса...

Эътибор беринг, бу атама «одам»дай ҳар соҳада лаббай деб қўл қовуштириб тургани йўқ. Энг муҳими, ОДАМ сўзи кучли таъсирга, дилни жизиллатишга, ўрнак ва ибрат бўлишга, ТУРОНЧА руҳга эга.

Биз, демократик ва одил тузум талабгори эканмиз, халқимизни бошқалар «ЎЗБЕКИСТОН ОДАМЛАРИ!» десин. Бу сўз, ҳатто миллат ҳам ажратмайди. Аксинча, у ёқ-бу ёққа қараб олишга ҳар кимни мажбур этади. ОДАМ сўзи маъносида ҚАДР бор. Фуқаро сўзи маъносида ҳатто ўткир фикрлар ҳам йўқ. Ахир айтамиз-ку, керак бўлиб қолса: «ҚАДРимга йиғлайман, ачинаман, ўртаниб куйинаман, бошқаси садқаи сар!» деб.

Булоқбоши тозаликни ёқтиради. Тозалик ўз-ўзидан яралмайди. Агар «фуқаро» ўрнига «ОДАМ» атамасини қўлласак, осмон узилиб ерга тушмайди.

Келинглар, ЎЗБЕКИСТОН ОДАМИ бўлайлик! Фуқаролар ОДАМ бўлгунча кутиш бизнинг вазифамиз эмас! Ўзга дамни дам демайлик, сўнгги дашном-пушаймонлик емайлик. Алқисса: Маъқул гапга қорув йўқ!

Мен Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида қўлламоқчи бўлаётган фуқаро атамаси ўрнига ОДАМ сўзи — атамасини ишлатишни таклиф этаман (янаям, ким билади, биз кичкина одам бўлсак... Кўнгилдагини айтдик-да!).

Фахриддин ШОДИЕВ,
СамДД ўқитувчиси.

МУКАММАЛ БЎЛСИН

Мен Ўзбекистон Конституцияси лойиҳасининг 35-моддасига «Қонунчилик йўл қўйган мулкчиликнинг ҳар қандай шаклига эга бўлиш мумкин», — деган сўзлар ёзиб қўйилишини сўрайман.

Назира ТОҲИРОВА,
Бухоро районидаги «Гулдаста» боғчаси мудираси.

* * *

Лойиҳанинг 6-боб, 22-моддасига «Чет элларда яшайдиган ўзбеклар ҳам Ўзбекистон Республикаси фуқаролигини қабул қилиши мумкин», деган жумла киритилишини сўрайман.

И. ИСМОНОВ,
Вобкент районидаги Имомқозихон қишлоқ кенгаши раиси.

* * *

Конституция лойиҳасининг 14- ва 61-моддасига «Вояга етган ва етмаганларнинг ёшига аниқлик киритиш керак», деб қўшиб қўйишни лозим топаман.

И. ПЎЛАТОВ,
Вобкент районидаги 201-кўчма механизациялашган колонна бошлиғи.

* * *

89-моддадаги «Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига 35 ёшдан кичик бўлмаган, давлат тилини яхши биладиган, бевосита сайловгача камида 10 йил Ўзбекистон ҳудудида муқим яшаган», деган жумлага «албатта, маҳаллий миллатга мансуб бўлган», деган сўзлар ёзиб қўйилишини зарур деб ҳисоблайман. Чунки, давлатимиз хавфсизлиги учун ҳам шундай қилишимиз керак. Токи, бирор бир модда бизга ёмон кўз билан қаровчиларга қўл келмасин.

С. ТЎХТАЕВ,
Ғиждувон районидаги «Ўзбекистон» жамоа хўжалигининг 2-бригадаси.

• Қутлов

ГЕОЛОГИЯГА БАХШИДА УМР

Ўзбекистон заминида дунё халқларини лол қолдирган олиму уламолар етишиб чиққанлар. Улар қолдирган бой маданий, маърифий мерослар жаҳон илмининг ганжиналаридан ҳисобланади ва улардан ғарбу шарқ халқлари бирдай баҳраманд бўлиб келадилар. Қисқаси, Ўрта Осиё жаҳон цивилизациясининг бешикларидан бири ҳисобланган.

Ўзларининг кашфиётлари билан фан ривожига салмоқли ҳисса қўшган илм аҳиллари айни кунда ҳам кўплаб топилади. Геология-минералогия фанлари доктори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган геолог Ҳабибулла Тўлаганов худди ана шундай кишилардандир. Бутун дунёга донғи кетган геолог олим, академик Ҳ. Абдуллаев мазкур фанда оламшумул кашфиёт ва назариялар яратган бўлса, Ҳабибулла ака ўша назарияни амалиётга тадбиқ этди.

Республикамиз заминидаги тилла, маъдан, нефть ва газ конларини қидириб топиб, уларни фойдаланишга топширишда Ҳабибулла Тўлагановнинг беқиёс ҳиссаси бор. У кишининг раҳбарлиги остида бир неча бор Ўзбекистоннинг геология хариталари яратилди. Бу нарса халқ хўжалигининг ривожланишида муҳим аҳамият касб этар эди. Айниқса, Мирзачўлдаги қўриқ ерларни ўзлаштириш жараёнида гидрогеолог сифатида олиб борган ишлари муҳим аҳамиятга эга. Ер ости ва ер усти сувларидан унумли ва тежамкорлик билан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш борасида ёзган рисолалари мутахассислар учун уларнинг табиат олдидаги бурчлари ва масъулликларини белгиловчи мезон бўлиб хизмат қилмоқда. У кишининг бевосита ташаббуси ва раҳбарлигида ўттиз йил ичида республика ҳудудида кўп қиррали геология-қидирув ишлари борасида катта муваффақиятларга эришилди.

Ҳабибулла Тўлаганович илм-фаннинг ривожланишига ҳам алоҳида эътибор берди. Тармоқ қошидаги мавжуд учта илмий-текшириш институтларининг ишларини доимо кузатиб, жамоаларини рағбатлантириб турди. Илмий-тадқиқот йўналишларини самарали олиб боришда ёрдамларини аямадилар. Собиқ иттифоқ марказий институтлари тажрибахоналарида олиб бориладиган илмий-тадқиқот ишлар натижаларини синчковлик билан ўрганиб, илмий ютуқларни республика геология-қидирув ишлари сифатини ошириш учун тадбиқ қилди.

Ҳабибулла Тўлаганович ҳақида яна кўплаб яхши гапларни гапириш мумкин. Биз у кишини геология фанини ривожлантиришда ўзининг бой тажрибаси ва билимини аямайдиган, ҳамкасб ва шогирдлари учун ҳамиша ёрдамга тайёр, саховатли шахс сифатида яхши биламиз. Яқинда Ҳабибулла Тўлаганов 75 ёшга тўлдилар. Биз, ҳамкасблар, у кишига узоқ умр ва ишларида ривожлар тилаб қоламиз.

Ҳабибулла АКБАРОВ,
геология-минералогия фанлари доктори, профессор, УзФА мухбир-аъзоси.

КИМГА ТЎЙ, КИМГА АЗА

(Боши 1-бетда).

тадбир қанча ортга сурилса, шунча ютқазамиз. Қимматбаҳо товарларимиз четга чиқиб кетиб, унинг ўрнига тоғ-тоғ рубллар оқиб келаверади. Бу билан мазкур ишга мутасадди бўлган мутахассисларимиз аҳволга томошабин бўлиб, қўл қовуштириб турибдилар, демоқчи эмасмиз. Жумҳуриятимиз Марказий банкининг бошлиғи Ф. Муллажоновнинг «Бир гуруҳ мутахассислардан иборат вакилларимиз Болтиқбўйи ва бошқа мамлакатларга жўнаб кетдилар. Улар ўзлари борган жойларда миллий валютани муомалага киритишга оид тажрибаларни ўрганиб қайтадилар. Бундан ташқари, махсус ишчи гуруҳи ҳам бу соҳада иш олиб боряпти...», деган сўзлари шундан далолат беради. Демак, рубль васвасасидан қутуладиган, ўз миллий пулимиз муоммалага киритиладиган кунларга оз қолди. Албатта, махсус ишчи гуруҳи рублни миллий пулимизга алмаштиришнинг даражалари ва шартлари лойиҳасини адолат тарозисига солиб, «етти ўлчаб бир кес» нақлига амал қилган ҳолда тайёрлашига шубҳамиз йўқ. Бироқ шундай бўлса-да, «карнайчидан бир пуф» деганларидек, шу жараёнга оид мулоҳазаларимизни баён қилмоқчимиз.

Пул алмаштириш ўта масъулиятли ва мураккаб иш. Аммо бу жараён ҳам кимга тўй, кимга аза қабилида ўтмаслиги шарт. Бунинг учун эса, бизнингча, энг аввало, ўзгалар тажрибасига таянган ҳолда миллий анъаналаримиз, ўзига хос томонларимиз ва бир хил меҳнатга олаётган маошимизнинг бошқа республикаларнинг фуқароларининикига нисбатан оз-кўплиги, албатта, инобатга олиниши лозим. Айниқса, меҳнаткашларнинг давлат омонат кассаларида сақланаётган маблағларига алоҳида эътибор берилиши даркор. Уларни қўйилган пайтдаги қадрини ҳисобга олиб алмаштириш, зинҳор-базинҳор амалдаги пучоқ пул ўлчовига тенглаштирмаслик шарт. Акс ҳолда фуқароларнинг бир ойлик меҳнатлари эвазига 100—200 сўмдан маош олиб йиққан жамғармалари билан ҳозирги ўша бир хил меҳнатга олаётган 7-8 минг сўмлик маошлари қиймати қоришиб кетади. Ва бунда, айниқса, кейинги пайтда тижоратчилар, олиб-сотарлик ва бошқа йўллар билан осон пул топганларга тағин омад кулиб боқади.

Хуллас, ниҳоятда ҳаётий заруратга айланиб бораётган ўз миллий пулимизни чиқариш масаласини иложи борича тезлаштириш зарур. Бундан нафақат фуқаролар, балки давлатимиз ҳам ютади. Негаки, рублнинг қадри кундан-кунга тушмоқда. Бас шундай экан, миллий валютамизни тезроқ муомалага киритиш ҳам фарз, ҳам қарз бўлиб, бу мустақил жумҳуриятимиз учун жуда катта сиёсий ва иқтисодий аҳамиятга молик воқеадир. Бу тадбир халқимизни рубль васвасасидан қутқарибгина қолмасдан дўконларимизда товар мўл-кўллигини, пировард натижада эса арзончиликни таъминлайдиган муҳим омиллардан бири бўлиб қолади.

Мурод КАЛОНХОНОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Косон райони пахтакорлари хирмонга қарийб 60 минг тонна, белгиланганидан 6 минг тонна кўп пахта топширдилар. Улар айни кунларда ялпи хирмонни 70 минг тоннага етказиш мақсадида терим суръатини бўшаштирмаяптилар.

Мухбиримиз шу район ҳокими, Ўзбекистон халқ депутати Қўчқор ТЎЙЧИЕВ билан суҳбатлашди.

ТАШВИШЛАР ЗАМИРИДАГИ ҲАЛОВАТ

— Мутахассислар бу йил пахта тайёрлаш режаси бажарилмай қолиши эҳтимоли борлигини, «башорат» қилган эдилар. Лекин, аксинча, бугунги аҳвол ҳаммани қувонтирмоқда. Бунинг боиси нимада?

— Тўғриси, баҳорнинг чўзилиб кетиши, ҳатто чигит қайта-қайта экилгани, кейинчалик ёзнинг одатдагига қараганда анча салқин кечиши кўпчиликни бирмунча довдиратиб қўйди. Ана шундай кезларда сал бўшанглик қилинса, табиатнинг инжиқликларидан нолиб, ғўза парваришида сусткашликка йўл қўйилса, чиндан ҳам режаларни бажариш мушкуллашиб қолган бўлурди. Лекин район ҳокимлиги, деҳқончилик-саноат уюшмаси, хўжаликларнинг раҳбарлари ва мутахассислари деҳқонлар билан бамаслаҳат иш юритиб, ғўза ривожидаги қолоқликни буткул бартараф этишга муваффақ бўлдилар. Масалан, ғўзанинг бўй чўзишини кутиб ўтирмасдан, биринчи ишловни барвақт ўтказишга эътибор бердик. Чунки шундай қилинганда, ўсимлик ривожи шунчалик тез авж олдирилади. Сабаби, қиш ва баҳор ёғингарчиликлари туфайли ер юзасига қалқиган тузлар буғлантириб юборилади. Мурғак ниҳолнинг илдиз қисмига қуёш нури ва ҳавонинг кириб боришига имкон яратилади.

Ёз ойларининг салқин келиши оқибатида ғўзанинг ғовлаб кетиши хавфи туғилди. Бундай паллада ниҳолнинг кўки ва бўйига маҳлиё бўлиб қолган деҳқон ютқазади. Шунинг учун ҳар суғориш ўртасида бир марта кетмон чопиқ, икки марта культивация ўтказиш лозимлиги барча бригада жамоаларига, механизаторларга уқтирилди. Ишнинг бориши эса назорат қилиб турилди.

Аввалари ғўзани бир кеча-кундуз суғориш тажрибаси кенг қўлланилар, ҳатто захлатиб оби ҳаёт тараш усули ҳам қўл келарди. Бу йил эскича йўлдан воз кечишга тўғри келди. Оби ҳаёт ғўза қатор ораларига қисқа муддат оқизилиб, суғориш вақти қисқартирилди.

Чеканкалашда сифат бирламчи вазифа қилиб қўйилди. Барча майдонлардаги ғўза икки, айрим майдонларда эса ҳатто уч марта чилпиб чиқилди. Шу тариқа унинг ўсиб кетишининг олди олинди.

Бу тадбирлар натижасида районимиз далаларида кўзланганидан зиёдроқ ҳосил етиштирилди.

— Пахта йиғим-терими давомида қайси муаммоларга дуч келинди? Уни бартараф этиш учун қандай тадбирлар рўёбга чиқарилди?

— Ҳосилни саранжомлаб олишга тайёргарлик ишлари ёз ойларидаёқ туталланган эди. Лекин пахта очилиши кечикканлиги боис теримга ҳар йилгига қараганда қарийб бир ой кейин тушдик. Бахтимизга куз яхши келди. Ҳосилнинг асосий қисмини, яъни 45 минг тонна хом ашёни юқори навларга топширдик.

Далаларимизда кунига 400 дан ортиқ терим машиналари юқори унум билан ишлатилганлиги хирмонга барака киритди. Ялпи ҳосилнинг 35 минг тоннадан зиёдроғи бункерлардан тўкилди. Бу ютуққа, айниқса, Улуғбек номли, «Гулистон», «Ўзбекистон», Темирхўжа номли жамоа хўжаликлари, Алишер Навоий номли, Абдулла Набиев номли, «Жарқум», «Ширинтепа», «Гулбоғ», «Сурхон», Бобур номли давлат хўжаликларининг механизаторлари катта ҳисса қўшдилар.

Райондаги 83 бўлим ва участкаларнинг 72 таси, 858 бригада ва звеноларнинг 794 таси йиллик режаларни бажариб, мажбурият ҳисобига пахта топширмоқда. Алишер Навоий номли давлат хўжалигидан Эшмурод Бобоқулов, Улуғбек номли жамоа хўжалигидан Баҳром Пиримов, «Қўнғиртоғ» давлат хўжалигидан Эшназар Эргашев, Беруний номли давлат хўжалигидан Ашур Муфтиллаев, «Гулистон» жамоа хўжалигидан Шавкат Ҳамроев, «Шарқ юлдузи» жамоа хўжалигидан Халил Муқимов, Темирхўжа номли жамоа хўжалигидан Турсун Тилавов бошлиқ бригадаларда ҳар гектар ердан 38-42 центнердан қимматбаҳо хом ашё йиғиб териб олинди.

Пайкалларда ҳали ҳосил кўп. Шунинг учун йиғим-терим кун сайин кучайтирилмоқда. Далаларда машиналар билан бир қаторда кўсак узиш ва чувиш агрегатлари ҳам жадал ишлатиляпти.

Ўтган йили қабул пунктига салкам 63 минг тонна пахта топширган эдик. Бу йил ана шу кўрсаткич 70 минг тоннага етказилади. Боиси шуки, пахта — мўмай даромад дегани.

Шуларни эслаганингда, чарчоқни бутунлай унутасан. Деҳқон ташвишлари замирида ҳаловат борлигига имон келтирасан.

Пўлат ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ФАРҒОНА ВИЛОЯТИ. Тошлоқ тумани сув хўжалиги бошқармаси қошида «Шарқ» кичик корхонаси ишлаб турибди. Бу ерда ишдан чиққан тик қудуқ насослари қайта таъмирланмоқда. Натижада жамоа дурустгина иқтисодий наф кўраяпти. Чунончи, ўтган йилларда битта насосни таъмирлаш учун 14—15 минг сўм сарфланган бўлса, эндиликда бу кўрсаткич атиги 7—8 минг сўмга тушмоқда. Шунингдек, ишбилармонлар қўшни туманларнинг хўжаликларига ҳам хизмат кўрсатмоқдалар.

Бошқармада дурадгорлик ва пойафзал тикиш цехлари ҳам ташкил этилган. Маҳсулотлар ишчи-хизматчиларга арзон нархда сотилмоқда.

СУРАТДА: «Шарқ» кичик корхонасининг электрсозловчилари Жамолиддин Қўзибоев ва Ботирали Аҳмадалиев.

Тоҳиржон ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

МУСТАҚИЛЛИК ВА ДУНЁҚАРАШ

Яқинда Ўзбекистон Фанлар академиясининг фалсафа ва ҳуқуқ институтида «Мустақиллик ва дунёқараш: реаллик ва ривожланиш имкониятларининг фалсафий муаммолари» мавзусида халқаро илмий-назарий анжуман бўлиб ўтди. Унда Россия, Қозоғистон, Туркманистон, Тожикистон республикалари ҳамда Бошқирдистондан келган олимлар ҳам қатнашдилар. Анжуманда «Мустақиллик ғоялари ривожининг фалсафий таҳлили», «Фан ва техника ривожининг фалсафий методологик муаммолари», «Мустақиллик ва ижтимоий ривожланишнинг реал имкониятлари» ҳамда «Мустақиллик ва дунёқарашнинг фалсафий-ҳуқуқий муаммолари» мавзуларида кенг, атрофлича фикр юритилди.

Йиғилишни мазкур институтнинг директори, ҳуқуқшунослик фанлари доктори, профессор А. Саидов очди. Шундан сўнг мажлисда профессорлар М. Ҳайруллаев, О. Файзуллаев, М. Абдуллаева, Н. Каримов ва Олмаотадан ташриф буюрган фалсафа фанлари номзоди З. Жалилов ва бошқа кишилар маъруза қилдилар.

Бугунги кунда собиқ империя чангалидан озод бўлган республикалар ҳар соҳада кескин бурилишлар ясашга интилаётирлар. Бундан фалсафа фани ҳам четда қолмаслиги керак. Негаки, шўролар тузуми қарор топгач, фалсафа ҳам коммунистик диктатура қуролига айлантирилди. Натижада у бирёқлама, қотиб қолган фанга айланган эди. Эндиликда бу соҳадаги «муз-лар»ни қўпориб ташламоқ ҳозирги файласуфларимизнинг олдиларида турган асосий вазифалардан биридир. Уни ҳар бир республика олимлари алоҳида-алоҳида бартараф этишлари жуда мушкул иш. Негаки, йиллар давомида бошқа соҳаларда бўлгани каби фанда ўзаро алоқалар ўзвий боғланиб кетган эди.

Анжуманда саксонга яқин олиму уламолар нутқ сўзлаб, ўзаро фикр алмашдилар.

Ғафур ШЕР МУҲАММАД,
«Халқ сўзи» мухбири.

• Иқтисодиёт чорраҳаларида

Қоракўлчилик мустақил республикамиз чорвачилигининг муҳим тармоғи, айниқса, бозор муносабатларига ўтиш даврида валюта жамғаришнинг манбаларидан бири сифатида алоҳида аҳамият касб этади.

ЯЙЛОВЛАР МАДАД КУТМОҚДА

Республика ҳудудининг 40 фоизини (17,5 миллион гектар) чўл яйловлари ташкил этади. Жумладан, Оролбўйи минтақасидаги йирик Қизилқум чўли тақдири қоракўлчиликнинг истиқболи билан боғлиқ. Бу зонада қоракўлчиликка ихтисослашган Учқудуқ, Томди, Тўрткўл туманлари жойлашган. Оролбўйи экологик шароитининг ёмонлашуви, шўрхок қум кўчкиларининг кучайиши, яйловлар майдонининг қисқариши, маҳсулдорлигининг йилдан-йилга пасайиб боришига олиб келади. Ушбу экологик фалокат оқибатларининг олдини олиш мумкинми? деган савол бизни ташвишлантираётир. Бу масала бўйича на маҳаллий ҳокимлик вакиллари, на Қишлоқ хўжалик вазирлиги томонидан ҳанузгача сезиларли бирор амалий ишга қўл урилгани йўқ.

Навоий вилоятининг Учқудуқ ва Томди туманларидаги қоракўлчилик хўжаликларига Оролнинг совуқ нафаси аллақачон етиб келди. Айни совлиқларни қўзилатиш мавсумида ҳаводан тушган туз ёмғирлари кўкатларни ривождан қолдираётир. Совлиқлар эса оч қоляпти.

Кўп йиллик кузатишлар шуни кўрсатадики, чўл табиий яйловларининг ҳолати жуда ўзгарувчан бўлиб, ҳар 10 йилда уларнинг ҳосилдорлик даражаси 2-3 баробар камайиб кетади. Шунинг учун ҳам яйловлардан самарали фойдаланишнинг муҳим омилларидан бири шуки, яйловларда алмашлаб ўтлатиш ҳисобига уларга дам бериш ва етишган озуқа миқдорининг 65-75 фоизидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Қоракўлчиликда яйлов алмашинувини йўлга қўйиш ҳосилдорликни 30 фоизга ошириш имконини беради.

Оролнинг яйловлар ҳолатига таъсири, биринчидан, ер ости сувларининг пасайиб кетиши бўлса, иккинчидан, тупроқнинг шўрланишидир. Бу ҳол яйлов ўсимликлари таркибини ва маҳсулдорлигининг ўзгаришига олиб келади.

Яйловлар ҳолатига таъсир кўрсатадиган яна бир омил унда боқиладиган молларнинг сонига боғлиқ. Чўл шароитида экологик мувозанатни сақлашнинг шартларидан бири ҳар йили озуқа истеъмол қилиш даражасини илмий асослашдан иборат. Бунга риоя қилинмаса, мол туёғи мўлжалдан ошиб кетиши мумкин. Бу эса яйловдан интенсив фойдаланишга олиб келади ва улар яроқсиз ҳолга келиб қолади. Бунинг оқибатлари, айниқса, қум, чўл яйловлари учун хавфли. Чунки бундай таназзулга учраган яйловлар ўз ҳолатини табиий йўл билан тиклаб олиши учун камида 100—150 йил керак бўлади.

Ҳозирги кунда аҳвол қандай? Давлат статистика маълумотига кўра, 1991 йилнинг 1 январигача республикамизда қўй ва эчкилар сони 926 минг бошни, шу жумладан аҳолидаги мол туёғи сони 3828,6 минг бошни ёки 41,5 фоизни ташкил этди. Охирги 10 йил мобайнида давлат ва жамоа хўжаликларида қоракўл қўйлар сони 582 минг бошга камайди, аҳоли қўлидаги шахсий қўйлар сони эса 341 мингга кўпайган. Шунга қарамай, аҳоли қарамоғидаги шахсий қўй ва эчкиларнинг аниқ ҳисоби йўқ деса бўлади.

Буни қуйидаги мисолдан кўриш мумкин. 1990 йили республикадаги жами қўй ва эчкиларнинг 37,1 фоизи аҳолидаги шахсий моллар ҳисобига тўғри келган. Жами етиштирилган 25,8 минг тонна жуннинг 16,4 минг тоннаси ёки 63,6 фоизини аҳоли шахсий қўй-эчкилари берган. Бошқача қилиб айтганда, аҳолидаги ҳар бир қўй ва эчкидан ўртача 5 килодан зиёд жун қирқиб олинган, давлат ва жамоа хўжаликларида бу кўрсаткич 1,85 килограммни ташкил қилган. Бундан аҳолидаги қўй ва эчкиларнинг жун маҳсулдорлиги 2,7 баробар юқори экан, деган фикр туғилади. Ҳақиқатда эса, бундай кўрсаткич ҳақиқий мол сонининг зиёдлиги билан белгиланади. Демак, аҳолидаги мол сони ўртача 2-2,5 баробар кўп, фақат улар давлат статистик ҳисобига киритилмаган.

Республикада мулкчиликнинг турли шаклларига қонуний рухсат берилган бир пайтда шахсий молларнинг ҳақиқий сонини беркитишга уриниш ва уларни кўрсатмасликка асос қолмади, деб ўйлаймиз.

Чўл шароитида яйловлардан самарали фойдаланишнинг муҳим шартларидан яна бири чўлда боқилаётган барча молларнинг аниқ ҳисобини билиш эканлигини таъкидламоқчимиз.

Ҳозирги кунда мол сонининг яйловлар норматив сиғимидан зиёдлиги улардан интенсив фойдаланишга олиб келаётир, бу эса экологик аҳволнинг ёмонлашувига асосий сабаб бўлаётир. Шу кунга келиб, эрозиялашган яйловлар майдони 20 фоиздан ошиб кетганини айтиш кифоя.

Бундай шароитда экологик ҳалокатнинг олдини олишнинг ва самарали хўжалик юритишнинг икки йўли мавжудки, у ҳам бўлса, мол сонини (давлат хўжаликлари ёки аҳоли моллари ҳисобига) яйловлар сиғими билан мувофиқлаштириш ёки яйловлар маҳсулдорлигини оширишдан иборат.

Қоракўлчилик илмий-тадқиқот илмгоҳининг синов ва тажриба майдонларида чўл ўсимликларининг 300 дан зиёд турлари синовдан ўтказилиб, улардан қурғоқчилик ва шўрхок шароитга чидамли, озуқа маҳсулдорлиги юқори бўлган 18 тури танлаб олинди. Булар жумласига изеннинг 4 нави, қуйравуқнинг 3 нави, камфоросма, қора саксовул, терескен ва қўнғирбошлар киради. Уларнинг маҳсулдорлиги, озуқавий қиймати анча юқоридир.

Чўл ўсимликлари уруғчилиги технологияси ҳам ишлаб чиқилган. Бу қоракўлчилик хўжаликлари эҳтиёжларини қоплабгина қолмасдан, балки уни қўшни давлатларга сотиш мумкин бўлмоқда.

Қоракўлчиликнинг республикада тутган ҳудудий ва иқтисодий ўрнини ҳисобга олган ҳолда чўл яйловларига доир қуйидаги долзарб муаммоларни кечиктирмай ҳал қилиш зарур:

Чўл яйловларида фитомелиорация ишларини олиб бориш бўйича молиявий таъминланган давлат дастури ишлаб чиқилиши шарт.

Қизилқум чўлининг ҳар 50-70 километрида Оролдан эсадиган шамолга қарши кенглиги 100-150 метрли саксовул, черкез ва бошқа бутазорлардан иборат ихотазорлар барпо этиш зарур. Бу оралиқларда эса озуқабоп чўл ўсимликлари воситасида яйловлар маҳсулдорлигини ошириш имкони яратилади.

Чўлда боқилаётган барча қишлоқ хўжалик молларини аниқ ҳисобга олиш, уни яйловларнинг илмий асосланган сиғими билан мувофиқлаштириш лозим.

Қоракўлчилик хўжаликларида давлат моллари билан хусусий молларнинг бирга боқилишини ҳисобга олиб, яйловдан фойдаланилгани учун ҳақ тўлаш масалалари республика Олий Кенгашида кўриб чиқилиб, қонунлаштирилиши лозим. Бундан тушган маблағлар фитомелиорация учун сарф бўладиган харжларнинг бир қисмини қоплаган бўларди.

Ўзбекистон Қоракўлчилик илмий-тадқиқот институтида, Ўзбекистон Фанлар академиясининг ботаника институтида яйловларни фитомелиорация қилиш технологик ечимлари ишлаб чиқилиб, синовдан ўтказилган. Асосий масала уларни ишлаб чиқаришга жорий этишда. Чўл яйловлари мадад кўтаётир.

Р. ВАЛИЕВ,
Ўзбекистон қоракўлчилик илмий-тадқиқот институти директори, ЎзҚХФА мухбир аъзоси.

Н. ЗУЛФИДДИНОВ,
Республика «Қоракўл» ишлаб чиқариш бирлашмаси бошлиғи.

М. МАҲМУДОВ,
ЎзҚИТИ чўл яйловчилиги бўлими бошлиғи, биология фанлари номзоди.

ШАҲАР БЕДАРВОЗА ЭМАС, ЛЕКИН...

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ БОЖХОНА ҚЎМИТАСИ, СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ БОШҚАРМАСИ БОШЛИҒИ ЭРМИНЖОН АСҚАРОВ БИЛАН МУЛОҚОТ

— Эрминжон ака, ушбу хизмат ташкил этилганига ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. Дастлаб Ички ишлар вазирлиги қошидаги бошқарма сифатида иш бошлаган бўлса, эндиликда алоҳида қўмита сифатида фаолият кўрсатаяпти. Вилоят бошқармасининг ишлари ҳақида қисқача сўзлаб берсангиз.

— Марҳамат. Бошқармамиз ходимлари асосан ички истеъмол бозорини ҳимоя этиш билан шуғулланади. Ойдинроқ қилиб айтадиган бўлсак, республикамиз Вазирлар Маҳкамаси тақиқлаган маҳсулотларнинг жумҳурият ташқарисига чиқиб кетмаслигини назорат қиламиз. Шу боис асосий вазифамиз четга юк билан чиқаётган барча транспорт воситаларини кўрикдан ўтказиш.

Ходимларимиз ҳали у қадар катта тажрибага эга бўлмасалар-да, вазифаларини сидқидилдан адо этишаяпти. 9 ой мобайнида мавжуд учта назорат постимизда 467 маротаба ноқонуний йўл билан четга маҳсулот олиб чиқиб кетишнинг олди олинди. Булар асосан мева, сабзавот, полиз маҳсулотлари, озиқ-овқат турлари, чорвачилик, саноат маҳсулотлари, қурилиш материаллари ва бошқа ниҳоятда зарур бўлган товарлардир. Уларнинг умумий баҳоси давлат нархида 13 миллион 287 минг сўмликни ташкил этади.

— Бу маҳсулотларнинг кейинги тақдири нима бўлади!

— Улар асосан давлат тасаруфига қайтарилади. Масалан, биз ҳозир тилга олган маҳсулотларнинг 9 миллион 363 сўмлигини мусодара этдик. 351 кишига 130300 сўм жарима солдик. 88 мансабдор шахсдан 60 минг сўмдан зиёд жарима ундирдик. Тўртта воқеа билан боғлиқ иш устидан жиноий иш қўзғатилди.

— Асосан қайси ҳолларда жиноий иш қўзғатилади!

— Ҳеч бир ҳужжатларсиз олиб чиқиб кетилаётган ўғирлик товарлар эгалари устидан. Бундай ҳолларга кўпинча мўмай пулга учган транспорт ҳайдовчилари сабабчи бўлишади. Албатта, улар «қўрқма, биз бормиз» дегувчи корчалонларга ишонишади. Масалан, Қозоғистон Республикаси Жамбул шаҳридаги 5545-автотранспорт корхонасига қарашли КамАЗ автомашинаси ҳайдовчиси Жамол Зулуфов тегишли ҳужжатларсиз 4 тонна 878 килограмм Индонезия чойини олиб кетаётганида қўлга тушди. Суриштирсак, «юк»ни самарқандлик бир аёлдан килосини 200 сўмдан сотиб олган эмиш. Қаранг, салкам бир миллион сўмлик маҳсулотни пинак бузмай чегарадан олиб чиқиб кетаяпти. Шунча пул сарфлабдию, мол эгасининг ҳатто исмини ҳам билмас эмиш. Биз ҳайдовчига 500 сўм жарима солиб, маҳсулотни мусодара қилдик. Бу ёғи тергов идораларига ҳавола.

Ёки бошқа бир мисол: қўшни Тожикистоннинг Пролетар районига қарашли «Ленинград» жамоа хўжалиги бош инженери 4.260 литр дизел ёнилғисини «кўчада бир шофёрдан сотиб олдик», дейди. 73—85 номерли ГАЗ-53 машинаси ҳайдовчиси Абдукарим Ғаниев ҳам хўжайинининг фикрини тасдиқлаб, «сотган кишининг отини сўрашни унутибмиз» деб елка қисади.

Чиноз районидаги қурилиш материаллари ва конструкциялари комбинати (КСМК) эса «бартер» деб 15 тонна арматурани Қозоғистонга юбораяпти.

Ачинарлиси шундаки, ниҳоятда танқис бўлган товарларни қонунсиз олиб чиқиб кетиш ҳоллари юз бермоқда. Яқинда назоратчиларимиз Ховос районига қарашли 71-АТП ҳайдовчиси Жуманазар Алиқуловни ана шундай жиноят содир этиш пайтида қўлга туширдилар. У 4 тонна бензинни олиб кетаётганида Тожикистон чегарасида қўлга туширилди. Албатта, мустақил давлатимиз иқтисодий тангликларни бартараф этиш учун тинмай изланаётган бир пайтда шахсий бойлик орттириш йўлида ҳеч нарсадан тоймаётган бундай кимсалар тегишли жазо олишлари тайин.

— Вилоятдан озиқ-овқат маҳсулотлари олиб чиқиш ҳоллари юз бераяптими!

— Ҳа. Яқинда «Победа» жамоа хўжалигидан ҳар килоси тўрт сўмдан сотилган 7 тонна 200 килограмм буғдойни мусодара қилдик. Айбдорларга тегишли миқдорда жарима солинди.

— Демак, вилоятдан қонунсиз равишда маҳсулотлар чиқиб кетмаслигига кафолат бера оласизлар.

— Нима десам экан?! Биз бор имкониятимизни ишга солаяпмиз. Бироқ баъзан қўлимиз калталик қилаяпти. Вилоят ҳудудидан чиқадиган 19 та йўл мавжуд. Аммо биз ҳозирча энг асосийлари ҳисобланган тўртта жойни назорат қилаяпмиз, холос. Албатта, шаҳар бедарвоза эмас. Биз қўл қовуштириб турганимиз йўқ. Давлат автомобил назорати ходимлари билан ҳамкорликда қонунбузарлик ҳолларига йўл қўймасликка ҳаракат қилаяпмиз.

* * *

Беҳаловат хизмат ходимларига ишларида муваффақият тилаб, шу билан суҳбатимизга нуқта қўймоқчи эдик. Гулистондаги мухбирлар постига газета таҳририятидан қўнғироқ қилиб, вилоятдан буғдой олиб чиқилишига уриниш воқеаси билан боғлиқ ишга аниқлик киритиш ҳақида топшириқ берилд. Вақт алламаҳал бўлишига қарамай, шу куниёқ «Победа» жамоа хўжалигига етиб бордик. Терим мавсуми эмасми, раҳбарларни топишнинг ўзи бўлмайди. Ниҳоят, пахта заводига кетган раис кечки соат саккизларда идорага келди. Хол-аҳвол сўрашдик.

— Сира тиним йўқ, — дейди хўжалик раҳбари Абдукарим ака Мансубов. — 900 гектар ердан 2400 тонна ҳосил олишни режалаштирганмиз. Бир бригада, бир ижарачимиз шу бугун маррага етди. Об-ҳаво яхши бўлиб турса 10 кунда режани бажарамиз.

Дабдурустдан нохуш юмуш билан келганимни айтишга тилим бормайди. Шу боис теримнинг бориши, бошқа соҳаларга оид саволлар бераман. Хўжаликда пахтадан ташқари кўпгина соҳалар, жумладан, сут, тухум, бўйича 9 ойлик, гўшт бўйича йиллик марра бажарилибди. Мавжуд 20 та машина пахта тераяпти, колхозда яшовчиларнинa бари ҳашарда. Кунига 140—150 тоннадан пахта топширилаяпти экан. Бу йиллик режанинг олти фоизи, деган гап. Раҳмат айтмай, тан бермай илож йўқ. Анчадан кейин мақсадга ўтдим. Абдукарим аканинг хуноби ошиб кетди.

— Нимасини айтасиз, ука. Қарзни узамиз, деб балога қолиб ўтирибмиз. Айни ёз палласи дизел мойидан қиналиб қолдик. Сув пайти хўжалик бўйича 9 та насос ишлатамиз. Ҳар бирига кунига 400 литр дизел мойи керак. Солярка деганини район раҳбарлари ҳам топиб беролмай қолишди. Еттисойдаги қўшниларга ёрдам сўраб бордим. 3-автобаза жонимизга ора кириб, 36 тонна ёнилғи берди. Эвазига буғдойдан ёрдам қиларсиз, деб шарт қўйишди. Район раҳбарларидан руҳсат олиб, эртасигаёқ ёнилғини олиб келдик. Ўша пайтлар «бартер» деган гаплар урф бўлганди. Дарров шартнома туздик. Килосини 4 сўмдан буғдой сотишга келишдик. Улар бизга 6 сўм 60 тийиндан солярка беришди. Агар шундай қилинмаганда бугунги пахта қаерда эди? Хуллас, қўшничилик, олди берди қилдик, дебмиз-да. Бундай бўлишини билганимда... Менга шуниси алам қиладики, хўжалик раҳбари бўлатуриб, қайси маҳсулотларни айрибошлаш мумкинлиги тўғрисида тегишли идораларнинг ҳужжати йўқ. Агар билганимизда қўшниларга бошқа бир маҳсулот таклиф этган бўлармидик. Менга 1000 сўм жарима солишди. Майли, бунисига розиман. Аммо оғир пайтда кўмак берганлар олдида уятли бўлиб қолдим.

Хўжаликдан қайтар эканман, Эрминжон Асқаровнинг «кўпчилик қонун-қоидаларнинг билмаслиги оқибатидан хатога йўл қўйишаяпти», деган гапларини эсладим. Яна ким билади, дейсиз. Лекин бир нарса аниқ: ҳуқуқ тарғиботи йўқ даражада эканлигини тан олмоғимиз керак.

Темур АБДУРАҲМОНОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Бугунги тақчилик шароитида Сурхондарё вилоятининг дон ва чорвачиликка ихтисослаштирилган «Наврўз» жамоа хўжалиги меҳнаткашлари билан Термиз туманининг темирйўлчилари бир-бирлари билан ўзаро келишган ҳолда меҳнат қилишмоқда. Бу ўзаор аҳдлашув икки томон манфаатларига ўз самарасини бермасдан қолмаяпти. Жумладан, темир йўлчилар хўжаликка бу йил уй-жой учун зарур бўлган 7 миллион сўмга яқин қурилиш материаллари, гўшт ва сабзавот махсулотлари сақланадиган музхона қуриб беришган бўлса, улар ҳам-ўз навбатида темир йўлчиларни турли хил қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан мунтазам таъминлаб туришибди. Бундан ташқари мазкур хўжалик бугунги кунгача давлатга 250 тонна сут, 35 тонна гўшт, 400 килограмм жўн топширишди. Айниқса бу ишда молбоқарларнинг ҳиссалари тахсинга сазовар.

СУРАТДА: Қурбоной ҚОДИРОВА ўз қарамоғидаги молларни парваришламоқда.

И. ХЎЖАЕВ олган сурат.

• Хушхабар

МАКТАБ МУЛКДОРГА АЙЛАНАДИ

Сирдарё вилояти Мирзаобод тумани ҳокими, Ўзбекистон халқ депутати Шавкиддин Мирзаевнинг яқинда — 21 октябрь куни қабул қилган қарори туман ҳудудида истиқомат қилувчи қарийб барча аҳолининг кўнглини кўтариб юборди. Бу қарорга мувофиқ район хўжаликларининг 1992 йил пахта тайёрлаш режасидан ташқари умумтаълим мактаблари томонидан терилган пахтанинг пули мактабларнинг ўз ихтиёрига ўтказилади. Яъни, хўжаликларнинг йиллик режаси бажарилган кундан бошлаб мактаблар, ўқувчилари терган пахтага уларнинг ўзлари эгалик қиладилар.

— Об-ҳаво шароити оғир келган бу йилги мавсумда пахтанинг ривожи кечикди, йиғим-терим учун кунлар эмас, дақиқалар ғанимат бўлиб қолди, — дейди ушбу хушхабарни таҳририятимизга етказган туман халқ таълими бўлими бошлиғи, Ўзбекистон халқ депутати Ҳамза Эшназаров. — Моддий манфаатдорлик аниқ бўлгач, йиғим-терим суръати кўтарилиши табиий.

— Ўқитувчию ўқувчиларнинг кайфияти қандай?

— Бир мактаб ўқувчилари астойдил ишласа, уч кунда ўн тонна пахтани териб қўйишади. Ундан уч тонна тола чиқса, озмунча пул бўлмайди. Шунинг учун ғайратларига ғайрат қўшилган. Ҳадемай сарҳисобда маълум бўлади — бу қарор мактабларни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш йўлида жуда муҳим воқеа бўлди.

— Демак, ўз ихтиёридаги пахтанинг пулини нималарга сарфлашни мактаб жамоаси ҳал қилар экан. Дастлабки режалар ҳам йўқ эмасдир. Бу маблағни мактабга керакли нарсалар сотиб олишга, мактаб биноси таъмирига, янги бинолар қуришга сарфлаш ниятлари туғилгандир?

— Бундай мақсадлар ҳам бор. Лекин энг муҳими, меҳнат билан топишибдими, даромаднинг 40—50 фоизини маош қилиб тарқатиш керак, деган таклиф кўпчиликка маъқул бўлмоқда,— деди Ҳ. Эшназаров.

— Йиғим-теримда иштирок этганлар ҳозирча пахта терганликлари учун ҳақ олаяптилар. Кейинчалик режадан ортиқ маҳсулот сотилгач яна маош оладилар, шундайми?

— Ҳа, ўқувчию ўқитувчиларга меҳнатларига қараб холис тақсимланган маош берилади.

Туман ҳокимининг бу халқпарвар, мактабпарвар қарорини мустақиллик, ташаббускорликнинг ҳақиқий ширин меваси деса бўлади.

М. УЛУҒОВА.

ФАХРИЙЛАРГА «ХАЛҚ СЎЗИ»

УСМОН Юсупов районида яшовчи Улуғ Ватан уруши қатнашчилари, меҳнат фахрийларидан 100 киши «Халқ сўзи» рўзномасига ташкилотлар, муассаса ва хўжаликлар ҳисобидан 1993 йил учун текинга обуна қилинадиган бўлди. Район кенгашининг яқинда бўлиб ўтган сессиясида шу ҳақда келишиб олинди.

П. ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

АТЛАС ТЎҚИЛМОҚДА

Шўрчи пилла қабул қилиш ва уни қайта ишлаш корхонаси қошида тўқимачилик цехи қурилиб, фойдаланишга топширилди. Унга Наманган шаҳридан 50 та дастгоҳ келтириб ўрнатилди. Дастгоҳларнинг 20 таси атлас тўқишга мўлжалланган. Ҳар бирида кунига 12—15 метр атлас тўқиш мумкин.

Дастлабки маҳсулотлар ишлаб чиқарилаётир. Уста тўқувчи Муҳаббат Иномова раҳбарлигида чевар қизлар зарли атлас тўқиш сирларини ҳам ўзлаштиряптилар. Келажакда бекасам, дераза пардалари ва саллалик матолар тўқиш ҳам кўзда тутилган.

Бозор МУҲАММАДИЕВ.

МИЛЛИЙ МАДАНИЯТИМИЗ МУАММОЛАРИ

Ҳар қандай мамлакат миллий мустақиллигининг муҳим шартларидан бири — тил ва маданият мустақиллигидир. Бошқача қилиб айтганда, дунё халқлари тарихида ҳеч қайси давлат маданий мустақилликни четлаб ўта олмаган. Буни Осиё, Африка ва Лотин Америкасидаги озодликка чиққан қатор мамлакатлар тарихидан ҳам билиш мумкин.

Ҳиндистон озодликка эришган дастлабки йилларда мустамлакачилик асорати сифатида инглиз тили ва Европа маданияти изларини йўқ қилиб юбориш учун кураш бошлади. Жумладан, 200 йил давомида Ҳиндистон маорифи ва маданиятига сингиб кетган инглиз тили ва ёзуви, матбуот органлари, кино, театр асарлари, Европа усулида қурилган, ҳайкаллар хиёбонлар, уй-иморат ва маданият саройларидан воз кечиш тарафдорлари бирмунча кўпайди. Шунингдек инглиз тилидаги ўқув юртлари, газеталар беркитилди.

60-йилларнинг ўрталарида Хитойда кечган «маданий инқилоб»ни олиб кўрайлик. Даставвал минг йиллар давомида Хитой халқи яратган қадимий маданий мерос ва жаҳон халқлари маданиятига доир бебаҳо санъат асарлари, ҳайкаллар бузиб ташланди ёки ёқиб юборилди. Бундай ҳаракатлар 20-йилларда пролеткультчилар ҳаракати байроғи остида Россия ва унга иттифоқдош республикаларда ҳам содир бўлди. Натижада биз минг йиллик қўлёзма китобларимиздан, Шарқ услубида қурилган кўпгина мачит ва мадрасаларимиздан, ажойиб истеъдод эгаларидан ажрадик.

Хўш, мустақиллик ҳақиқатга айланган ушбу табаррук кунларда биз ён қўшниларимиз Хитой, Ҳиндистон ва Туркиядаги биродарларимизнинг маданий мустақиллик хусусида йўл қўйган хато ва камчиликларини қайта такрорламаётирмизми? Аввало шуни қайд қилиш лозимки, маданий тараққиёт сиёсий ҳамда иқтисодий мустақилликнинг мевасидир. Лекин маданий инқилоб ўз-ўзидан амалга ошавермайди. Маданий мустақиллик маълум миқдорда диққат-эътиборни, моддий сарф-харажатларни талаб қиладиган ўзига хос мураккаб жараёндир.

Ер юзасида юксак тараққий этган АҚШ, Англия, Япония, Германия, Франция каби ўнлаб мамлакатлар маданият ва маорифга катта маблағ сарфлаганликлари учун ҳам юқори тараққиётга эришганлар.

Маълумки, маданий мерос ва тил масалалари бўйича вилоят туманларида махсус гуруҳлар тузилган. Улар мактаб ва кўчаларнинг қадимги номларини тиклаш хусусида тавсияномалар қабул қилаётирлар. Натижада сўнгги беш-олти ой давомида ҳар бир шаҳар ва туманда кўча, мактаб, хўжаликларнинг номлари ўзгартирилди. Мавҳум ёки инқилобий номларнинг янгиланиши яхши, лекин фан ва маданиятга доир буюк шахсларнинг номлари билан аталаётган кўча, мактаблар номини бутунлай йўқ қилиб ташлаш шарт эмас, деб ўйлаймиз. Маданият ва санъатга алоқадор шахсларнинг номлари умрбоқий бўлиб қолиши зарур. Чунки адабиёт, санъат чегара билмайди, миллат танламайди, у ҳеч қандай сиёсий партия ёки аҳлоқий қарашларга тобе бўлган эмас. Маданият — умуминсоний қадриятлар мажмуасидир.

Ушбу масаланинг яна бир нозик томони шундаки, айрим санъат асарлари, ҳайкаллар, маданият саройлари пештоқларига битилган бежирим нақш ва ёзувлар ҳам сиёсий тамғалар остида олиб ташланаётир.

Урганч бадиий безаш устахонаси йилига 800 минг сўмлик иш бажармоқда. Сотимбой Қосимов, Виктор Маринин, Худойназар Хўжаев, Анвар Ёқубов, Тамара Багатова, Атя Саммова, Гулмат Боғбеков сингари рассом ва хайкалтарошлар хизмати эл-юртга манзур бўлмоқда. Шунинг учун ҳокимиятга қарам бўлмаган, зарур бўлганда эса давлат муассасалари, ходимлари билан мусобақа, ҳатто рақобатга киришадиган, шу тариқа барчани жон куйдириб ишлашга даъват қиладиган янги маданият тармоқлари, ширкатлар ва ўз-ўзини таъминлайдиган ижодий уюшмалар, муассасалар барпо этиш учун дадил фаолият кўрсатиш керак.

Маданият ходимлари олдида «Мерос» дастурини амалга ошириш, кўҳна Хоразм тарихини ўрганиш ва тарғиб этиш, қадимий қадриятларни қадрлаш, ёшларни ота-боболар анъаналарига содиқлик руҳида тарбиялашдек катта вазифалар турибди.

К. НУРЖОНОВ,
Ўзбекистон Маданият жамғармаси Хоразм вилоят бўлимининг раиси.

• Абадият

Дунё ўз фарзандларини уларнинг энг покиза ғоялари ва руҳий интилишлари учун ҳаммадан кўпроқ жазолайди.
Чингиз АЙТМАТОВ.

1992 йил мустақил Ўзбекистон давлати ҳаётида йирик сиёсий ўзгаришлар кечдк. Булардан энг муҳими Ўзбекистон Республикаси Қўшилмаслик ҳаракатига аъзо бўлди. Ушбу нуфузли халқаро ташкилотнинг тамал тошини Жавахарлаъл Неру, Б. Тито, Жамол Абдул Носир ва бошқа ўнлаб жамоат ва сиёсат арбоблари қўйишган эди. Айниқса, ҳинд халқининг буюк фарзанди, улуғ мутафаккир ва давлат арбоби Жавоҳарлаъл Неру ҳаёти, фаолияти, халқаро миқёсидаги унутилмас хизматлари биз учун ҳам алоҳида қадрлидир. Улуғ инсонларнинг ғоялари, орзу-ўйлари бугунги кунда жаҳон халқлари ҳаётида ҳақиқатга айланиб бораётган бўлса, иккинчи томонда СССР дек империянинг емирилиши оқибатида дунёда иккинчи жаҳон урушидан кейинги вазиятга монанд воқеалар рўй бермоқдаки, (миллий низолар назарда тутилмоқда), айни шароитда Неру таълимоти гўё иккинчи умрини бошлагандек туюлади кишига. Шу муносабат билан буюк инсон Нерунинг ҳаёти, фаолияти ва характери билан боғлиқ айрим хусусиятлар устида мухтасар сўз юритиш ниятидамиз.

Жавоҳарлаъл Неру асарларини мутолаа қилиб тушунишингиз учун албатта жаҳон халқлари тарихидан озми-кўпми хабардорлик лозим. Неру ҳинд халқи ўтмиш ва келажагида аҳли олам ўтмиши ва келажагини кўради. Озодлик ва мустақилликнинг яловбардори бўлган Ҳиндистон Миллий Конгресси партиясининг раиси сифатида босқинчи инглизлар билан шундай кураш йўлини танлайдики, бу «ривожланган миллат» вакиллари учун фавқулодда ҳодиса бўлиб туюлади. Нерунинг ҳар томонлама чуқур билими, тафаккурининг кенглиги, илгари сурган ғояларининг ўткирлиги Ҳиндистондаги инглиз маъмурияти раҳбарларини ҳайрон қолдиради. Жавоҳарлаъл ҳукмрон маъмуриятидан ўзининг шахсини, ғояларини ҳурмат қилишни талаб қилмайди. Аксинча, уларни ҳурмат билан муносабатда бўлишга мажбур қилади.

Демократия ва инсон ҳуқуқларининг ватани ҳисобланмиш Англия маъмурларини қарам бир ўлканинг фарзандига ҳурмат ва эътибор билан муносабатининг боиси шундаки — у Буюк Британия парламентида кўп асрлик ижтимоий-сиёсий жараёнлардан сўнг шаклланган демократик институтлар ғояларини янада юксакроқ бир нуқтага кўтарди ва халқ озодлиги ҳар бир фуқаро эркидан, маънавий-аҳлоқий қарашларидан ҳосил бўлажагини исботлаб беради. Неру айрим конгрессчи-сафдошларининг инглиз ҳукуматига бўйсунмаслик ва қуролли курашга халқни даъват этишга қаратилган чақириқлари айни ўша маҳалда, беҳуда қон тўкилиб, босқичма-босқич ривожланиб бораётган эркин сиёсий жараёнлар йўлига тўсиқ қўйиш билан баробар эканлигини асослаб берар экан, ҳар бир ҳинд фуқароси учун озодлик муқаддас эътиқодга айланмагунча даъват ёки чақириқ билан фақат зарарли сиёсий обрў орттириш, бу эса халққа ҳеч нарса бермаслигини далиллаб беради. Албатта, унинг бу ғоясини кўпгина партиядошлари рад қилишади ва мустамлакачи маъмурлар учун энг атоқли арбобларни қатағон қилишга баҳона бўлган ҳаракатлар қилишади. Неру жаҳолатпараст ҳиндлардан кўра, воқеаларга ақл кўзи билан қараган инглизлар билан баҳслашиш осонроқдир, — деб алоҳида уқтирарди.

Неру демократия аввало билим, салоҳият, маданиятдан иборатлигини ёзар экан, инсоний эътиқодни биринчи ўринга қўяди. Шахсий манфаат йўлида инсон ҳуқуқларини пеш қилиб, миллий, мазҳабий ва диний низолар чиқариш инсонга нисбатан ёвузлик, деб баҳолайди.

Мустақилликнинг дастлабки йилларида Ҳиндистонда содир бўлган миллатлар ўртасидаги қонли тўқнашув Неру ҳаётидаги энг оғир ва машъум кунлар эди. Неру сиёсатини ҳушёрлик билан кузатиб турган, ҳамиша демократияни пеш қилиб тажовуз қилишга уринган Ғарбнинг баъзи сиёсий доираларида ана шу фожиали воқеаларни баҳона қилиб халқаро миқёсда Ҳиндистонни яккалаб қўйишга ҳаракат ниҳоятда кучаяди. Аммо энг мураккаб вазиятда ҳам Неру ақл-заковат билан иш юритади. Социалистик йўлни танлаш эвазига мадад беришни ваъда қилган Сталиннинг авантюрасига учмайди. Бу билан ҳам АҚШ ҳам СССРнинг иқтисодий-сиёсий ёрдамидан бебаҳра қолаётганлигини тушунса-да, халқ манфаати ва узоқ йиллик курашлардан сўнг эришилган мустақилликни ташқаридан экспорт қилинаётган «демократия» ёки «социалистик йўл» учун қурбон қилмайди. У Ҳиндистоннинг мустақил, ўз йўли бўлишини, ҳинд халқи жаҳон ҳамжамиятига ўз юзи ва сўзи билан кириб боришига бутун умрини бахш қилади. Неру асос солган бу йўл бугунги кунда — қўшилмаслик сиёсати деб номланиб, бу халқаро ҳаракатнинг аъзолари йил сайин кўпайиб бормоқда.

Жавоҳарлаъл Неруни эсласам, хотирамга яқинда АҚШнинг Лос-Анжелос шаҳрида бўлиб ўтган ирқий низолар келади. Қўшма Штатлар ўзаро дипломатик алоқа ўрнатиш учун бошқа давлатлар олдига беш қисмдан иборат мажбурият қўймоқдалар. Буларнинг энг асосийси инсон ҳуқуқлари ва демократик йўлни ҳимоя қилишга қаратилган. Мабодо бирор давлатда яна шу принциплар бузилса, АҚШ ўзининг халқаро миқёсдаги кучли таъсиридан фойдаланиб ўша мамлакатни яккалаб қўйишга ҳаракат қилади. Таассуфки, демократия энг юқори чўққига кўтарилган ушбу давлатда ҳам ирқий, ҳам миллий низолар, инсон ҳуқуқларининг бузилиши бугунги кунда учраб турибди. Бунга Лос-Анжелос воқеалари мисол бўлади. Шаҳарда бундан бир неча ой муқаддам оқ танли полициячилар бир негр йигитни аёвсиз калтаклашади. Суд полициячиларни айбсиз деб топгандан сўнг қора танли аҳоли шаҳар кўчаларига чиқиб маъмурий бинолар, дўконларга ўт қўйиб юборишди. Икки ирқ орасида ана шундай тахлит тўқнашув келиб чиқди. Негр йигитлар ёки полициячилар айбдорми, айбсизми — бу бизга қоронғу. Аммо АҚШдек буюк демократик давлатда ҳам, миллатлар ўртасида низолар бўлиб туриши далиллидир. Неру ўз вақтида Ғарб йўлини кўр-кўрона қабул қилишни рад этганда, бугун содир бўлган Лос-Анжелос воқеаларини олдиндан кўра билганмикан, деб ўйлаб қоласан киши.

Неру маънавий камолотнинг шундай бир чўққисига кўтарилган эдики, — миллий, диний, мазҳабий бўлинишлар, нифоқу қарама-қаршиликларга инсониятнинг энг катта фожиаси деб қарарди. Инсон эрки, хавфсизлигини ҳимоя қилишнинг энг яхши воситаси жамиятда яратиладиган инсонпарвар муҳит эканлигини издошу сафдошларига қайта-қайта уқтиради.

Ҳиндистон умуминсоний қадриятлар қарор топадиган юртга айланиши, бу учун четдан тиқиштириладиган ҳар қандай ғоя-мафкура ёки сиёсий йўл рад этилмоғи шартлиги устида тўхталиб ўша даврдаги икки буюк давлат — АҚШ ва СССР ҳақида ўз мулоҳазаларини очиқ баён қилади. Айниқса, СССРнинг Ҳиндистон мустақиллигига совуқ муносабатини, коммунистларнинг зўравонликка таянган сиёсатига мутафаккирона баҳо беради. Сталин Ҳиндистон Компартиясига етакчи ўрин берилсагина, ёш, мустақил давлатга кўмак беришини ваъда қилади. Қўшилмаслик ҳаракатига шубҳа билан қараган Совет Иттифоқи Нерунинг ҳар бир қадамини синчковлик билан кузатиб боради. Унинг 1949 йил октябрь ойида АҚШга қилган биринчи расмий визитини очиқ нафрат билан қарши олган Москва «Новое время» журналида «Чан Кайши издоши» номли мақола билан чиқиб, гўё Неруни нимадандир огоҳ этмоқчи бўлади.

Неру АҚШдалик пайтида Қўшилмаслик сиёсати ҳақида гапира туриб шундай дейди: «Мустақиллик ва адолат хавф остида қолганда, очиқ тажовуз рўй берганда биз четда тура олмаймиз». Унинг ушбу баёноти Совет ҳукумати арбобларини яна қаттиқроқ ташвишга солиб қўяди. Ҳатто Ҳиндистоннинг Москвадаги элчиси чақирилиб, Нерунинг «четда тура олмаслик» ва «тажовуз» деган сўзлари ортида қанақанги сиёсий ният яширилганлигини тушунтириб беришни талаб қилишади. Сталинчилар Нерунинг сўзлари ортида НАТО блокига қўшилиш мақсади бормикан, деб шубҳага боришади. Вақт эса коммунистча бу шубҳалар пуч бир нарса эканлигини кўрсатди.

Ж. Неру СССРнинг совуқ муносабатидан қатъи назар, мустақилликнинг биринчи кунлариданоқ бу мамлакат билан дўстона алоқада бўлишга интилади. Умуман Неру табиатида энг мураккаб ва умидсиз шароитда ҳам барча билан ҳамкорлик қилишга ҳаракат ажралиб туради. Ундаги бағри кенглик, ҳаётнинг майда гина-кудратлари қулига айланиб қолмасликка интилиш характерини белгиловчи омилга айланади. Шарқий Бенгалия ва Кашмирдаги қонли воқеалардан сўнг Покистон билан уруш ҳолатига келиб қолган пайтда ҳам Али Хонга мактуб йўллаб, юқоридаги ўлкаларга бирга сафар қилиб, вазиятни ўша жойнинг ўзида юмшатишга даъват қилади. Фақат ташқи кучларнинг аралашуви туфайлигина унинг холис нияти амалга ошмай қолади.

Қўшилмаслик ҳаракатидаги бошқа давлат раҳбарлари Неру тафаккурида ўзларининг стратегик йўлларини кўришар эди. 50-йилларда содир бўлган халқаро можароларни бартараф этишда қўшилмаслик сиёсатини юргазаётган мамлакатлар раҳбарлари, биринчи навбатда Неру жуда катта позитив фаолият кўрсатади. Сувайиш канали атрофида вужудга келган ва Араб-Исроил тўқнашувига айланиб, Буюк Британия, Франция каби давлатлар аралашган уруш ҳаракатларини тўхтатиш учун Неру кўп куч ва меҳнат сарфлайди. Дўсти Жамол Абдул Носирни ушбу можарони тинч мулоқотлар йўли билан ҳал этиш лозимлигига ишонтиради. Ҳар қандай уруш ҳоҳ у адолатли, ҳоҳ адолатсиз бўлсин, халқ ҳаёти, мамлакат иқтисоди учун ҳалокатли эканлигини асосий далил сифатида келтиради.

Урушдан кейинги йилларда жаҳон сиёсий саҳнасида Нерудек йирик арбоб топилмайди. У на Шарқ, на Ғарб дунёси қўзгуси эди. Унинг ғоялари, ўй-фикрлари бутун башариятга бир хил хизмат қиларди. Нерунинг давлат арбоби сифатида энг катта ижобий хусусиятлари — орада бўлиб ўтган жанжалларни унутиб, орқага суриб юбориб, ҳамиша мавжуд вазиятдан келиб чиқиб иш юритиши эди, — деб ёзади, «Балтимор сан» жаридаси.

Неру ҳаётлигидаёқ унинг шахсига, дунёқарашига қизиқиш бутун дунёда жуда катта эди. Аҳли оламни асир этган маънавий дунёси нимадан, қаердан куч олмоқда, у қай бир руҳий устунларга таянади — ана шу саволлар билан ҳамма бирдек қизиқарди. Неру эътиқоди диндан қандайдир нажот кутмас, у ҳамиша инсоний эътиқод ва ишончни устун қўярди. У Буда таълимотини, Гита таъсирини ўз мулоҳазаларида қайта кашф этарди. Энг муҳими, ҳинд халқининг бой тарихи, маданияти унга илҳом ва шижоат бахш этарди. Дунё воқеаларини ҳинд ерига, ҳинд халқи ҳаётини эса дунёга боғлашдек, унинг марказига айлантира билишдек қудратга эга эди.

Қўшилмаслик ҳаракати арбобларидан бири бўлмиш — Неру фаолияти, ғояларига қизиқиш Ўзбекистонда ҳам ортиб бормоқда. Бу табиий. Чунки бизларнинг тарихий тажрибамиз, ижтимоий-сиёсий аҳволимиз, тафаккуру фикрлаш тарзимиз ва ниҳоят мустақилликка эришган йўлимиз бир-бирига жуда яқин. Неру: «Менинг ақлим равшан, фикримни очиқ баён қилишдан, бошқалар нима қилишидан ва гапиришидан заррача қўрқмайман, чунки мен ҳамма билан дўстлашишни истайман», — деб айтар экан, бу сўзларини амалда ҳам юз фоиз исботлади. Инсон, миллат ва давлат эркининг бетакрор ва тинимсиз курашчиси, фақат халқ тарихи ва келажагига ишониб, суяниб, ундан мадад олиб, халқ ҳаётини ҳамма нарсадан устун қўйган бу зотнинг турмуши таъқибу қамоқларда, кураш ва меҳнат майдонларида кечади. У доимий изтироб ичида ҳаёт кечиради. Бу истибдод, мустақиллик, тотувлик ва тенгликни сақлашга интилиш изтироблари эди. У ҳаёти фожиали якун топгунга қадар муқаддас бир изтироб ичида яшади. Ҳинд эли тимсолида бутун Шарқ халқларини озод ва собит кўриш хаёли уни бир дақиқа тарк этмас эди. Бугун сўнгги империялар қулаб, халқлар эрк байроғини баланд кўтарган бир пайтда, ўзбек халқи боши уэра ҳам Нерунинг изтироли руҳи мададкору нажоткор бўлишига ишонамиз.

Жалолиддин САФО.

МУҚАДДАС ИЗТИРОБ ИЧИДАГИ ОДАМ

Зуҳра АЛИЕВА

МИНГ ТИЛЛОГА ДЎСТ ТОПИЛМАС

Зуҳра Алиева Фарғона вилоятининг Қува туманидаги 17-мактабда она тили ва адабиёти муаллимаси.

У яқинда Республика Маориф вазирлиги Тошкентда ўтказган ижодкор ўқитувчилар анжумани кунлари таҳририятимизга келиб, шеърлар қолдириб кетди. Уларни ўқиб Зуҳрахоннинг ўқувчиларига ҳавас қилдик.

МОҲЛАРОЙИМ

Ойнинг ғамгин ёғдулари қирга тушди,
Юлдузларнинг кўз ёшлари ерга тушди,
Қонли юрак минг бир бўлак шеърга тушди.
Вужудимни ёқар ўтли оҳлар, ойим,
Бугун Сизни кўргим келар,
Моҳларойим...

Навосиз дил бир меҳрга муштоқмиди?
Муҳаббатнинг чароғбони ул шоҳмиди?
Ҳур қўшиқлар айтганингиз гуноҳмиди?
Сиз-ла суҳбат қургим келар,
Моҳларойим,
Сизни жуда кўргим келар,
Моҳларойим.

Бу очунда нокаслар кўп, жоҳиллар кўп,
Маърифатни дорга осган қотиллар кўп,
Рўзи маҳшар жаҳаннамга доҳиллар кўп,
Хижолатдан чўкар тоғлар,
Моҳларойим,
Қисматингиз бағрим доғлар,
Моҳларойим.

Қошингизга эр либосли ғаним келди,
Жаҳолатнинг тулпорида яниб келди,
Сиздай зотни танимай ё таниб келди,
Ў, ғурури осмон бўлган
Моҳларойим,
Гулдай умри хазон бўлган
Моҳларойим.

Қатлингиздан жаллод обрў тополмади,
Ой нурини қалқон билан ёполмади,
Ўтда ёнмас шеъриятни ёқолмади,
Дилга нурни тўлдирдингиз,
Моҳларойим,
Ўлимларни ўлдирдингиз,
Моҳларойим.

Изларингиз тупроғимда, тошимдадир,
Ой юзингиз хаёлимда, қошимдадир,
Қон сачраган рўмолингиз бошимдадир,
Топинганим шеърият бу, Моҳларойим,
Соғинганим — сеҳрият бу,
Моҳларойим.

Сизни жуда кўргим келар,
Сиз-ла суҳбат қургим келар,
Моҳларойим...

ИЗЛАРИМНИ ТОПОЛМАСАНГ...

Дунё бир кам азиятли бозор экан,
Ҳар кимсанинг кўнглида бир дард бор экан,
Меҳр, вафо кутган кунинг озор экан,
Майли энди, тушларимни сувга айтай.

Дардларимни тиниқ сувлар олиб кетсин,
Пок туйғулар хиёнатдан ғолиб кетсин,
Дўст қадрини билмаганлар нолиб ўтсин,
Майли, бугун тушларимни сувга айтай.

Кўнгли боғли, юраги тош қотган дўстим,
Елғонларнинг лаззатини тотган дўстим,
Ҳар бурчакдан қўшимча тош отган дўстим,
Зардоб ютай, тушларимни сувга айтай.

Ёсуманлар аввал тилинг боғладилар,
Тилсим ила сўнгра йўлинг боғладилар,
Хиёнатга мойил дилинг боғладилар,
Кимга айтай? Дардларимни сувга айтай.

Бу бевафо дунёсини туйдим энди,
Сўзфурушлар иғвосидан тўйдим энди,
Ҳакамликни бир Оллоҳга қўйдим энди,
Сендан тонай, тушларимни сувга айтай.

Бўзлаб-бўзлаб кетар жойим борса-келмас,
Синган кўнгил жароҳати ҳеч бут бўлмас,
Олтин сочсанг минг тиллога дўст топилмас,
Энди сен ҳам тушларингни сувга айтгин.

Тоғдай улуғ, сувдай тиниқ дард изласанг,
Изларимни тополмасанг, гард изласанг,
Мардлар ичра мендайин бир мард изласанг,
Унда сен ҳам тушларингни сувга айтгин...

БУ ОЛАМ ИШЛАРИ...

Бу олам ишлари ҳам дам ажаб савдолигин билдим,
Қуёш кетган маҳал кўкда қамар пайдолигин билдим.
Тубанлар ҳийласига учрагувчи баъзи ёрларни —

Кўриб, э воҳ, бу оламда кўнгил танҳолигин билдим.
Кишининг сийратимас, суратига эҳтиром айлаб,
Бировни сийлабон, бирни йиқар дунёлигин билдим.

Меҳр излаб, вафо излаб юрибман бесамар, сарсон,
Сўроқлаб юрганим дунёда йўқ анқолигин билдим.
Кезиб дашту биёбонлар, борарда сўнгги манзилга
Ўзимга меҳрибон, дилкаш ҳабиб Зуҳролигин билдим.

ЭЙ ДИЛ

Яхши сўз бор бўлсин дунёда,
Сўз ичра ёмони бўлмасин.
Рост бўлсин, ошкора бўлсину
Ва лекин ниҳони бўлмасин.

Бол тутган тилларнинг остида
Оғули забони бўлмасин.
Душманинг бўлса ҳам мард бўлсин,
Қўрқоғу нодони бўлмасин.

Меҳрибон, содиқ деб билганинг
Кўнглида гумони бўлмасин.
Дўстона ҳол сўраб кулганнинг
Кўксида илони бўлмасин.

Тонг чоғи лаб очган ғунчанинг
Бемаврид хазони бўлмасин.
Эй дил, сен сиғинган кўнгилнинг
Ўзга бир жаҳони бўлмасин.

КЎНГИЛЛАР СУВ ИЧДИ

Бухоро вилояти халқ ижодиёти маданий-маърифий ишлар илмий услубият маркази директори ўринбосари Носир Раҳмоновнинг бевосита ташаббуси билан Ўзбекистон кўзи ожизлар жамиятининг Бухоро ўқув-ишлаб чиқариш корхонасида ўзбек адабиётининг буюк намояндаларидан бири, бутун Шарқ оламига машҳур бўлган шоира Нодирабегим таваллудининг 200 йиллигига бағишланиб «Муҳаббат ихтиёр эт» мавзуида адабий-мусиқавий кеча бўлиб ўтди. Вилоят шоирлари Тўрабек Набиев, Рўзимурод Маҳмудовлар шоиранинг ғазалларидан, ўз шеърларидан намуналар ўқиб бердилар. Бундан ташқари, Файзулла Хўжаев туман маданият бўлимига қарашли Сафия Пўлатова раҳбарлигидаги гуруҳ бадиий ҳаваскорлари Нодирабегим ғазаллари билан қўшиқлар куйлаб томошабинларнинг қалбига ором бағишладилар.

Акбар ҲАЙДАРОВ,
Ўзбекистон кўзи ожизлар жамияти Бухоро вилояти бошқаруви раёсатининг раиси.

• Китоб жавонингизга

«Туркистон босқини»

Қардошимиз, қозоқ элининг истеъдодли фарзанди, шоир Ўлжас Сулаймон «Тарихий ҳақиқат жоҳилни қанчалик таҳқирласа, тарихий ёлғон ҳам фозилни шунчалик таҳқирлайди», — деб ёзган эди.

Афсуски, узоқ йиллар тарихий ёлғонларни ватанимиз тарихи дея ўқиб-уқдик. Ўтмишга, боболаримизга нисбатан ҳақорат ва нафратни «тарих» китоблари орқали ўргандик. Тарихий хотирадан маҳрум, келажакка бефарқ, фақат бугуннинг ғамини ўйлайдиган аросат авлод бўлиб етишдик.

Шукрлар бўлсинким, пешонамизда ёруғ кунлар ҳам бор экан. Ғорат бўлган ўтмишу ватанимиз, дину имонимиз истиқлол шарофати билан қайта уйғониш дамларини бошидан кечирмоқда. Ҳамма соҳада, шу жумладан тарих фанида ҳам тарихий ҳақиқат тикланмоқда Заҳматкаш олим Мажид Ҳасанийнинг яқинда чоп этилган «Туркистон босқини» китоби ҳам ана шу нуқтаи-назардан диққатга сазовордир.

Ўтган асрнинг иккинчи ярмида Туркистоннинг Россия томонидан забт этилиши хусусида сўнгги вақтда кўплаб ҳаққоний тадқиқотлар яратилди. Ушбу китобда ҳам XVIII аср бошларида Россияда кечган сиёсий-ҳарбий воқеалардан бошлаб то XIX асрнинг охирларига қадар Туркистонда бўлиб ўтган қонли жангларгача батафсил тавсиф топган. Энг муҳими, воқеалар баёнида ортиқча ҳис-ҳаяжонга берилмай, тарихий факт ва далилларга суянган ҳолда фикр юритилади. Ўтмишга гувоҳлик берувчи ҳужжатлар асосида олимнинг босқинчилик моҳиятини очувчи кенг қамровли фикр-мулоҳазалари ўқувчи эътиборини жалб қилади. Айниқса, мустамлакачиликнинг илк кунлариданоқ халқимизнинг ботир ва жўмард ўғлонлари яланг қилич кўтариб ёвга қарши курашиб, тенгсиз жангларда шаҳид кетганликларини ўқиганингизда, юртимиз истиқлоли осонликча қўлга киритилмаганлиги ҳақида ўйлаб қоласиз. Нондек табаррук ва муқаддас бўлган мустақиллигимизни асраб-авайлашга интилиш янада ортиб, озод ватанда яшашдан бошқа катта бахт йўқлигини дил-дилдан ҳис этасиз.

Фикри ожизимча, ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда мозий ҳақида ҳаққоният билан ёзилган китобларнинг аҳамияти беқиёсдир. Мажид Ҳасанийнинг ушбу рисоласи ҳам ана шундай қутлуғ мақсад йўлида битилган. Зеро, тарихдан огоҳлик ўз қадр-қимматидан, келажагидан огоҳликдир. Ўйлаймизки, мазкур китоб нур ва зиёга ташна қалбларнинг китоб жавонидан муносиб жой олади.

Олимжон БЎРИЕВ.

УБАЙДУЛЛА ТЎРАҚУЛОВИЧ ТЎРАҚУЛОВ

Бошимизга оғир мусибат тушди. Истеъдодли раҳбар, камтарин ва меҳрибон дўст, ажойиб инсон, республика миқёсидаги шахсий пенсионер Убайдулла Тўрақулович Тўрақулов оғир касалликдан сўнг 65 ёшда вафот этди.

Убайдулла Тўрақулов 1927 йил 15 майда Жиззах туманидаги Ҳ. Носиров номли жамоа хўжалигининг Совунгарлик маҳалласида дунёга келди. Нариманов номли (ҳозирги Ш. Рашидов номли) ўрта мактабни аъло баҳолар билан тугаллаган У. Тўрақулов 1950 йили Самарқанд Давлат университетининг филология факультетини битирди. Шу йилдан бошлаб мактабда ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси, кейинчалик илмий бўлим мудири вазифасида ишлади. 1952 йили Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг тил ва адабиёт институти аспирантурасига кирди. 1954—1962 йилларда Ленин номли ҳамда Нариманов номли мактабларда меҳнат қилди.

У 1963 йили Жиззах тумани халқ таълими бўлимини бошқарди, 1965 йили район партия қўмитасининг котиби этиб сайланди. Убайдулла Тўрақуловга катта ишонч билдирилди. У 1970 йилдан 1973 йилгача Жиззах шаҳар ижроқўмининг раиси сифатида катта ишларни амалга оширди. 1974 йилда эса У. Тўрақулов шаҳар партия қўмитасининг биринчи котиби этиб сайланди. У. Тўрақулов туман, шаҳар, вилоят кенгашларининг ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг депутати этиб сайланди. У Меҳнат қизил байроқ ҳамда икки марта Ҳурмат белгиси орденлари нишондори эди.

Убайдулла Тўрақулов Жиззах элининг ҳақиқий фарзанди эди. Қимматли маслаҳатлари, таклифлари билан ажралиб турарди. У ёш авлодни тарбиялашга жуда катта ҳисса қўшди.

Камтарин ва меҳрибон мураббий, саховатли ва нодир қалб эгаси Убайдулла Тўрақуловнинг ёрқин хотираси қалбимизда абадий сақланади.

Бир гуруҳ ўртоқлари.

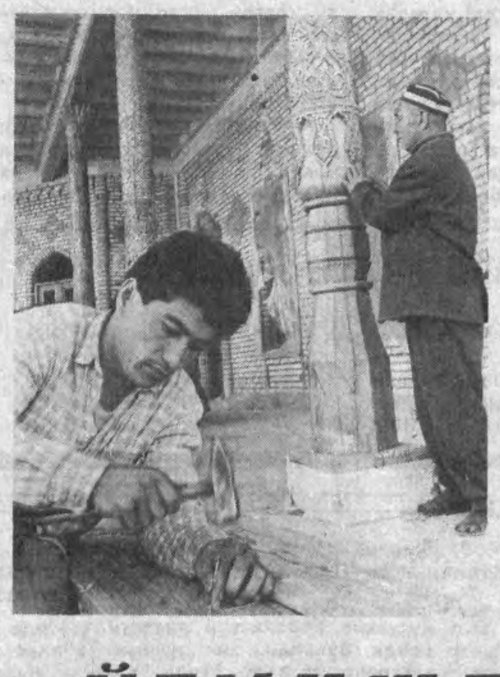

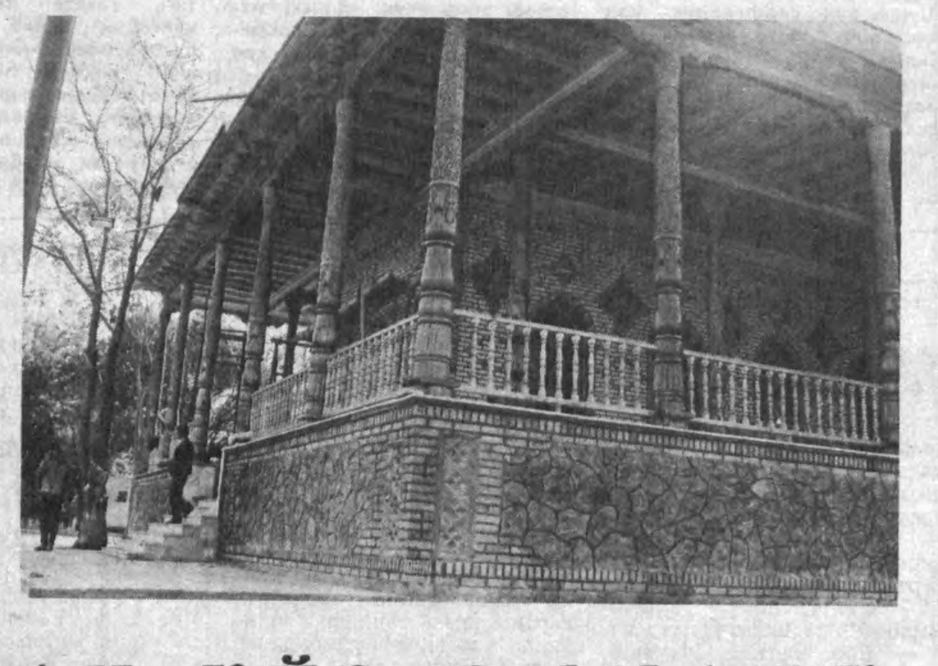

ЎТМИШДАН КЎЗ ЮММАНГ!

Донишманд шоирда шундай сатрлар бор: «Кўзингни юм, ўтмишни кўражаксан. Лекин ўтмишдан кўзингни юмма». Зеро, ўтмишни билмасдан туриб келажакка теран нигоҳ ташлаб бўлмайди. Меъморчилик хусусида сўзлаётиб Самарқанд-у Бухоро, Хива-ю Кеш обидалари ҳақида тўхталиб ўтмаслик мумкин эмас. Ғоҳо темир-бетондан бино қилинган бир хил тусдаги «қутилар»дан кўнгил безгач, шууримиздаги соғинч ҳисси бизни ўша обидалар сари етаклайди. Ўтмишда келажак яшайди. Шу боисми, кўнглимиз Шарқ нафаси уфуриб турган иморатларга талпинади. Жиззах шаҳридаги янги чойхона бинокорлари кўнгилнинг шу истагини қондиришга бел боғлаган бўлсалар ажаб эмас. Самарқандлик усталарнинг қўл излари қолажак, бу чойхонада ўтириб, бир пиёла чой устида халқимизнинг ўтмишдаги шавкатини ёдга олишдан ортиқ фароғат бормикан.

СУРАТЛАРДА: шогирд Илҳом Ҳусанов устози Аброр Аҳроров билан. Чойхонанинг умумий кўриниши.

Б. ТЎРАЕВ олган суратлар.

• Турфа олам

«АЖОЙИБ...ҒАРОЙИБ... ТАСОДИФ...»

Ҳозирги кунда китоб нашр қилиш унчалик қийин иш бўлмай қолди. Бир чимдимгина маблағу бир озгина қоғоз топсангиз бас, асарингизни истаган босмахонада рисола ҳолига келтириб беришади. Ана шундай тўплам (брошюра)лардан бири Избоскан район халқ таълими бўлими томонидан нашр этилди. Куйганёр босмахонасида чоп этилган бу китоб «Ажойиб... ғаройиб... тасодиф...» деб номланади.

Ундаги материаллар ҳақиқатдан ҳам ажойиб ва ғаройиб воқеа ва ҳодисалар, тасодиф туфайли юзага келган нарсалар ҳақида бўлиб, ўқувчига қисқа ва лўнда ахборот беради. Рисолани қўлга олган киши уни бир нафасдаёқ ўқиб қўяди. Материаллар кичик-кичик бобларга бўлиниб, уларнинг ҳар бири бир темага бағишланган. Масалан, «Китоблар ҳақида», «Музейлар борасида», «Ғаройиб дарахтлар хусусида», «Маймунлар тўғрисида» ва ҳоказо.

Бу ажойиб маълумотларни избосканлик журналистлар Маъмуржон Набихўжаев билан Мурoджон Тўхтаназаров тўплаб, нашрга тайёрлашган.

Келинг, яхшиси ундан намуналар ўқийлик.

НОН ТЎҒРИСИДА

Оширилган хамирдан фойдаланиш қадимги Мисрда биринчи марта одат тусига кирган. Нон ёпиш санъати кейинроқ мисрликлардан грекларга ўтган.

* * *

1985 йили археологлар Швейцариянинг ғарбий қисмида бутун дунёда шов-шувга сабаб бўлган топилмага дуч келдилар. У тошга айланган нондир. Мутахассисларнинг фикрича, бу нон эрамиздан тўрт минг йил илгари ёпилган.

* * *

Римда новвойга икки минг йил муқаддам ёдгорлик қўйишган.

КИТОБЛАР ҲАҚИДА

Ер юзида энг қадимги китоб милоддан аввалги 3350 йилда ёзилган. Папирус қоғози ўрамига битилган бу китоб Фива шаҳридаги ибодатхоналардан биридан топилган. Ҳозир бу ноёб китоб Париж миллий кутубхонасида сақланади.

* * *

Қадимги Оссурияда китоб сополга ёзилган. Бундай китоб саҳифасининг ҳажми 32x32, қалинлиги 2,5 сантиметр бўлиб, кўринишдан ҳақиқий ясси ғиштни эслатади. Китоблар ўнлаб, баъзан юзлаб шундай саҳифалардан ташкил топган.

* * *

Ўн еттинчи асрда чиқарилган Хитой қомуси энг кўп саҳифага эгадир. Унинг 853450 саҳифаси бор.

* * *

Митти китоблар тайёрлашда японияликлар илгарилаб кетишди. Улар шундай китоб тайёрлашдики, уни митти деб номлаш ҳам қийин: микрокитобни нинанинг тешигидан бемалол ўтказиш мумкин. «Китоб» 160 саҳифадан иборат. Уни фақат китоб билан бирга қўшиб сотиладиган махсус лўпа орқали ўқиш мумкин.

* * *

Яна Японияда бўйи ҳам, эни ҳам уч миллиметрли китоб нашр этилди. Ундаги йигирма тўрт саҳифага борйўғи юз қатор сўз жойлашган.

* * *

1896 йили Италияда дастлабки митти китоб чоп этилган. Унинг катталиги 16x11 миллиметрни ташкил этади. Унга Галилейнинг хати битилган.

МУЗЕЙЛАР БОРАСИДА

Чехословакиянинг Брно шаҳрида антиқа музей очилди. Экспонатлари фақат тақалардан иборат. Ихлос билан териб қўйилган 2000 та тақа турли давр темирчилари ҳақида маълумот бера олади.

* * *

Испания пойтахти Мадриддаги йирик ресторанлардан бирининг хўжайини Инкоте «Спиртли ичимликлар дунё музейи»ни ташкил этди. Унинг музейида дунёдаги 162 мамлакатнинг 20 минг шишадан кўп турли маркали винолари сақланади. Булар орасида Херес виноси ҳам бор. Бу вино бир вақтлар Америкага биринчи бор саёҳат қилган буюк денгиз сайёҳи Христафор Колумбга тақдим этилган экан.

* * *

Голландиянинг Харлем шаҳридаги қушхонада ажойиб бир музей бор. Унга сўйилган ҳайвонларнинг ошқозонидан топилган ғалати нарсалар қўйилган. Масалан, бу хил экспонатлар орасида турли маржонлар, хотин-қизларнинг зийнат буюмлари, ҳар хил маркадаги соатлар, танга, чақа, ва бошқа буюмларни кўриш мумкин.

ҒАРОЙИБ ДАРАХТЛАР ХУСУСИДА

Хитой ўрмонларини ўрганаётган олимлар фанга номаълум бўлган учта дарахтга дуч келишди. Улардан бири — ёғоч дарахти бўлса, иккинчиси ёзнинг иссиқ кунларида танаси оқ моғарга ўхшаган модда билан қопланиб қоладиган дарахт эди. Диққат билан текширилса, бу модда моғор бўлмай, балки ош тузи экан! Учинчи дарахт япроғи об-ҳаво айнишидан уч кун олдин қизариб қолар экан. Олимлар бу дарахтни «жонли барометр» деб аташди.

* * *

Жанубий Африканинг хилват ўрмонларида марула деган дарахтнинг меваси айни пишган вақтда, ўша ерларда яшовчи жами ҳайвон ва паррандалардан тортиб филларгача кайфи-сафо маросимига тўпланадилар. Улар пишган меваларни еб маст бўладилар.

* * *

Бреня қишлоқ хўжалик институтининг профессори Иджинио Дзанутто орожерeяда нефть дарахтини ўстиришга муяссар бўлди.

* * *

Марказий Американинг Панама канали туманида ғалати бир дарахт ўсади. Бу дарахт мевасининг ўртасини ёриб, орасига пилик қўйилса бас, шам тайёр деяверинг. Маҳаллий аҳоли ундан уйларни ёритиш учун ҳам фойдаланадилар. Бу табиий шам 5 соатгача хонани бемалол ёритиб туради. Оддий шамлардан фарқи — ёнганда ис чиқармайди.

* * *

Нон дарахти борлигини кўпчилик яхши билади. Лекин сут дарахтлари борлигини ҳамма ҳам биловермайди. Сут дарахти Жанубий Америка, Парагвай, Венесуэлла ва Бразилияда ўсади. Агар бу дарахтнинг пўстлоғи кесилса, тами қаймоқни эслатадиган шарбат оқади. У таркиби жиҳатидан сигир сутига яқин туради.

Маҳаллий аҳоли жуда қадим замонлардан бери бу дарахтдан сут «соғиб» келмоқда. Улар сут дарахтини жуда эъзозлайдилар, чунки у ер танлаб ўтирмайди, ҳар қандай тупроқда ҳам мазали ва тўйимли сут бераверади.

500 СЎМ ЖАРИМА ТЎЛАМАЙ ДЕСАНГИЗ...

● Ит боқишни хуш кўрадиган ва шахсий машинаси бор фуқаролар энди эҳтиёт бўлишсин.

БУ ГАП ҳозирча Бухоро шаҳри фуқароларига тегишли. Шаҳар кенгаши қабул қилган қарорга биноан бундан буён ити ёки машинаси хиёбон, гулзорларга кирган фуқароларга 500 сўм жарима солинади.. Тўғри-да, Бухорои шариф номига яраша доимо озода бўлиб турмоғи керак.

Бошқа шаҳарларнинг маҳаллий ҳукуматлари ҳам бухороликлардан ўрнак олишса ёмон бўлмасди.

ФИШЕР—КАСПАРОВ УЧРАШАРМИКИН?

КЎПЧИЛИК шоҳмот усталари Р. Фишер билан Б. Спасский баҳслашувини «XX аср матчи» деб аташди.

АНА шу ўйинда қўли баланд келган Р. Фишер совринга қўйилган 5 миллион доллардан 3,35 миллионини олгандан сўнг жаҳон чемпиони Гарри Каспаров билан ҳам беллашиши мумкинлигини айтди. Белградда ўтказилган сўнгги матбуот конференциясида америкалик шоҳмотчи журналистларнинг саволларига жавоб қайтараётиб ҳозирча бундай матчни ўтказишга имконияти мавжудлигини таъкидлаган.

Ўз навбатида Г. Каспаров ҳам Р. Фишер билан шоҳмот тахтаси устида учрашишга тайёрлигини қайд қилди. У «бу учрашув ҳозирча ғоя», деди.

ЭЪЛОНЛАР

ДИҚҚАТ!

«ЎЗБЕК — АМЕРИКА САВДО ВА МАДАНИЯТ КОРПОРАЦИЯСИ» ТАЖРИБАЛИ, ЎЗБЕК ТИЛИНИ МУКАММАЛ БИЛАДИГАН (АГАР ИНГЛИЗ ТИЛИНИ БИЛСА МАҚСАДГА ЯНА ҲАМ МУВОФИҚ БЎЛУР ЭДИ) БОШ ҲИСОБЧИ (БОШ БУХГАЛТЕР)НИ ИШГА ТАКЛИФ ҚИЛАДИ.

ОЙЛИК МАОШИ КЕЛИШИЛГАН ҲОЛДА БЕРИЛАДИ.

ТЕЛЕФОН: 39-48-68.

МАНЗИЛИМИЗ: ТОШКЕНТ ШАҲРИ, ЮНУСОБОД РАЙОНИ, К. МАРКС КЎЧАСИ, 3-УЙ.

Тошкент вилояти 1-болалар сил касалликлари санаторияси 4871382, 4871386, 4871388, 4871391, 4871393, 4871395, 4871397 ва 4871398 номерлардаги меҳнат дафтарчалари йўқолганлиги туфайли бекор қилингинлигини маълум қилади.

TEKNESIS-INFO фирмаси

Тошкентдаги омборхоналардан таклиф этади:
Компьютерлар
Телефонлар
Телефакслар
Стриммерлар
Лазерли принтерлар
Кичик хисоблаш тармоқлари
Ксерокслар
Сканерлар
Дискетлар
Модемлар
Банкнотларни хисоблаш аппаратлари

Техник хизмат кўрсатишга кафолати берилади

Тошкент, Улуғ Ипак Йўли хиёбони, 63
67-25-57, 67-85-86
FAX (371-2)-54-99-83

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

● ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608. Буюртма Г—197.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир Анвар ЖЎРАБОЕВ.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Карим БАҲРИЕВ, Эсиргап БОЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Зоҳид НОРМУҲАММЕДОВ, Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ (бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари), Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Қулаҳмад РИЗАЕВ, Эркин САМАНДАР, Азим СУЮН, Александр ТЮРИКОВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Александр УЛИЧКИН (масъул котиб, «Народное слово»); Муҳтарама УЛУҒОВА (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Раим ФАРҲОДИЙ, Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

● МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Ленинград кўчаси, 19-уй.

● Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концернининг босмахонаси. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 21.00. № Г—469. Тираж 28596. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12.